

Annette Eide Blikås

Å glede seg i sorgen

En litterær analyse av *Snøsøsteren* (2018) med
henblikk på gledens rolle i pårørendererfaringen

Masteroppgave i Lektor i nordisk
Veileder: Silje Haugen Warberg
Mai 2023

Annette Eide Blikås

Å glede seg i sorgen

En litterær analyse av *Snøsøsteren* (2018) med
henblikk på gledens rolle i pårørendeerfaringen

Masteroppgave i Lektor i nordisk
Veileder: Silje Haugen Warberg
Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for språk og litteratur

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Denne masteroppgaven er en litterær analyse av Maja Lunde og Lisa Aisatos illustrerte roman *Snøsøsteren* (2018). Oppgaven skrives i sammenheng med NTNUs pårørendeprosjekt, som ledes av min veileder Silje Haugen Warberg. Formålet med den litterære analysen er å undersøke hvordan gleden kommer til uttrykk hos det pårørende barnet, og hvilken rolle gleden får i pårørendeerfaringen. I *Snøsøsteren* følger vi elleve år gamle Julian, som har mistet storesøsteren sin. For å undersøke gledens plass i Julians sorgprosess, tar jeg utgangspunkt i en affektteoretisk tilnærming, med særlig vekt på affektive rom og familiens betydning for glede og lykke. Metodisk benytter jeg meg av analytiske verktøy for grafisk litteratur, for å undersøke hva kroppslige erfaringer og bruk av farger i illustrasjonene kan si oss om pårørendeerfaringen. Analysen undersøker hvordan Julian og hans familie gjør plass til gleden i sorgprosessen. Mens familien i utgangspunktet er svært preget av sorgen, og ikke snakker om det som har skjedd, får Julian foreldrene sine til å huske hvor glad storesøsteren hans var mens hun var i live. Analysens konklusjon blir at gleden kan få plass i sorgen ved at vi snakker om og husker på den som har gått bort.

Abstract

This master's thesis is a literary analysis of Maja Lunde and Lisa Aisato's illustrated novel *The Snow Sister* (2018). The thesis is written in connection with NTNU's next-of-kin project, which is led by my supervisor Silje Haugen Warberg. The purpose of the literary analysis is to examine how joy is expressed in a child who is someone's next of kin and what role joy plays in the experience of loss. In *The Snow Sister*, we follow eleven-year-old Julian, who has lost his older sister. To investigate the place of joy in Julian's process of grief, I employ an affect theory approach, with a particular focus on affective spaces and the significance of family in relation to joy and happiness. Methodologically, I utilize analytical tools for graphic literature to examine what bodily experiences and the use of colors in the illustrations can tell us about the experience of being a next of kin. The analysis explores how Julian and his family make room for joy in the grieving process. While the family is initially heavily affected by grief and does not talk about what has happened, Julian reminds his parents of how happy his sister was while she was still alive. The conclusion of the analysis is that joy can find a place within grief through discussing and remembering the departed loved one.

Forord

Jeg har valgt å skrive masteroppgaven min i sammenheng med forskningsprosjektet «Pårørenderollen og litteratur som remedium» på NTNU. Prosjektet ledes av min veileder Silje Haugen Warberg. Ifølge prosjektbeskrivelsen skal dette prosjektet utforske «fremstillinger av pårørende i norsk og nordisk samtidslitteratur» (Warberg, 2020). I den forbindelse ønsker jeg i min masteroppgave å undersøke hvordan pårørenderollen er belyst i den illustrerte romanen *Snøsøsteren* (2018) av forfatter Maja Lunde og illustratør Lisa Aisato. I pårørendeprosjektet er grafisk litteratur en del av forskningsmaterialet, og det vil derfor også bli naturlig å se på illustrasjonene i romanen som en del av min problemstilling (Warberg, 2020).

Jeg var lenge usikker på hva jeg ville skrive masteroppgave om, men da jeg fikk høre om pårørendeprosjektet tok jeg avgjørelsen raskt. Jeg har alltid hatt en interesse for helsetematikk, og har blant annet jobbet flere år i helsevesenet. I tillegg studerer jeg psykologi som et tredje fag i tillegg til lektorutdanningen. Dermed passet det fint at jeg kunne arbeide med denne interessen i sammenheng med min interesse for litteratur. Jeg hadde verken kjennskap til eller reflektert over pårørendelitteratur som sjanger fra tidligere, men hadde lest flere romaner av Lunde jeg har likt godt. Derfor ble det naturlig å velge å arbeide med nettopp *Snøsøsteren*.

Arbeidet med masteroppgaven har vært både lærerikt og utfordrende. Jeg vil rette en stor takk til Silje for god veiledning, og for å hjelpe meg videre hver gang jeg har stått fast. Jeg vil også takke mine gode studievenninner, som har gjort årene i Trondheim fantastiske. Studietiden har gitt meg både minner og venner jeg vil ta med meg resten av livet. Og tusen takk til verdens beste søskenbarn, Tuva, for korrekturlesing og kommentarer!

Annette Eide Blikås

Mai 2023, Trondheim

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	V
ABSTRACT	VI
FORORD	VII
1. INNLEDNING	1
2. EN AFFEKTTEORETISK TILNÆRMING TIL SPØRSMÅLET OM GLEDE	4
2.1 BAKGRUNN OG FORSKNINGSHISTORIE	4
2.2 EN AFFEKTTEORETISK TILNÆRMING TIL GLEDE I PÅRØRENDELITTERATUR	6
2.3 DEN ILLUSTRERTE ROMANENS LITTERÆRE UTTRYKK FOR GLEDE OG SORG – ANALYTISKE VERKTØY	9
3. ANALYSE: GLEDENS Plass I PÅRØRENDEERFARINGEN	12
3.1 FAMILIENS SORG OG BARNETS BEHOV FOR GLEDE	12
3.2 JULIAN SØKER UT AV HJEMMET – HEDVIG SOM IGANGSETTER AV GLEDESPROSJEKTET.....	22
3.3 GLEDESPROSJEKTET FULLFØRES.....	30
4. AVSLUTNING	34
5. LITTERATUR	36
6. OPPGAVENS RELEVANS FOR LEKTORYRKET	38

1. Innledning

I denne oppgaven vil jeg undersøke hvordan pårønderollen er belyst i den norske romanen *Snøsøsteren*, utgitt på Kagge Forlag i 2018. Romanen er skrevet av forfatter Maja Lunde og illustrert av illustratør Lisa Aisato. *Snøsøsteren* er utformet som en julekalender med 24 kapitler. Vi blir kjent med Julian på 11 år, som har mistet storesøsteren sin, Juni, til sykdom. Gjennom de 24 kapitlene får vi ta del i Julians reise frem mot julaften, som også er hans bursdag, mens han og familien er midt i en vond sorgprosess etter at Juni har gått bort. Historien fortelles gjennom en personal synsvinkel, hvor Julian fungerer som forteller. I romanen blir vi presentert for flere ulike pårørende. Protagonisten Julian er pårørende i betydningen etterlatt ved at han har mistet storesøsteren sin. I tillegg blir han pårørende til foreldrene sine, som begge er preget av sorgen over at de har mistet et barn, og til lillesøsteren Augusta. Disse pårønderollene setter preg på Julians hverdag både i og utenfor hjemmet. I min oppgave vil jeg legge vekt på hvilken rolle gleden spiller for Julian som barn og pårørende i en familie preget av sorg, og hvordan tematiseringene av dette kommer til uttrykk i den illustrerte romanen. Jeg jobber ut fra følgende problemstilling: «*Hvordan tematiseres gledens rolle i det pårørende barnets sorgprosess i Snøsøsteren?*».

Fortellingen er sentrert rundt tapet av glede og stemning i forbindelse med jul. Julian, som de fleste andre barn, er opptatt av at julen skal være en tid for glede sammen med familien. Nå som et av familiemedlemmene er borte, er det derimot lite som tilsier at julen skal bli som før. Slik Julians familiesituasjon er får han ikke utløp for det han trenger som pårørende – å minnes det gode og kunne glede seg til jul slik et barn skal kunne. Julian sliter med at gleden ikke lenger har noen plass i hjemmet. Dette blir starten på det jeg har valgt å kalle «gledesprosjektet», som dreier seg både om å hedre minnet om Juni som en glad jente, og om å gjenopprette julestemningen i familien. Dette prosjektet blir det som driver handlingen i *Snøsøsteren* fremover. I løpet av romanen treffer Julian to karakterer som blir særlig viktige for dette «gledesprosjektet»: søsknene Hedvig og Henrik. Gjennom disse får Julian innsyn i en historie parallell med sin egen. Hedvig, som er en livsglad jente på hans egen alder, tar med seg Julian hjem til Villa Kvisten, hvor de drikker kakao, spiser pepperkaker og leker gjemsel. Hedvig forbindes med de følelsene som blir fortrente i Julians familie, nemlig med glede og livskraft. Etter at Julian har blitt kjent med henne, kommer det frem at Hedvig egentlig er et spøkelse. Henrik er en eldre mann, som avslører for Julian at han mistet søsteren sin, Hedvig, da han var på Julians alder. Henrik har dermed allerede gjennomlevd den prosessen Julian skal gå gjennom, og viser han at man fortsatt kan sørge

femti år etterpå, samtidig som man også kan være glad. Hedvig viser Julian at familien må huske den glade Juni ved å snakke om henne og se på bilder av henne. Dette blir fortellingens vendepunkt – med Henriks hjelp fyller Julian familiens stue med bilder av en smilende Juni. Dette får foreldrene hans til å innse at de må huske den glade Juni, og at det er rom for å glede seg i sorgen. Fortellingen avsluttes med at julefeiringen blir en gledelig begivenhet likevel.

For å svare på hvordan gledens rolle tematiseres i Julians sorgprosess, vil jeg undersøke de litterære fremstillingene av følelser i den illustrerte romanen fra et affektteoretisk ståsted. Her vil jeg benytte meg av teoretiske perspektiver som omhandler glede som affekt, samt undersøke hvilken rolle affektive eller emosjonelle rom spiller i romanen. Jeg vil også se nærmere på hva familien har å si for gleden. I forbindelse med at *Snøsøsteren* er en illustrert roman¹ vil jeg i tillegg analysere hvordan gleden kommer til uttrykk i samspillet mellom tekst og bilde. Her vil jeg særlig undersøke de pårørendes kroppslige erfaringer, og hvordan glede og sorg formidles gjennom disse. Med kroppslige erfaringer mener jeg hvordan karakterenes følelser og sinnsstemninger visualiseres i romanen. Å se på dette blir et verktøy for å få et innblikk i hva den illustrerte romanen formidler om hvordan Julian har det, og hvordan han håndterer rollen som pårørende. I tillegg vil jeg se på bruken av farger i illustrasjonene, og hvordan denne kan tematisere gleden. Ved å undersøke hvordan disse elementene spiller sammen, vil jeg utforske hvordan gleden som affekt tematiseres i pårørendeerfaringen hos barnet i *Snøsøsteren*.

For å kunne undersøke pårørenderollen i *Snøsøsteren* vil det være nyttig å først definere hva som ligger i det å være «pårørende». Ifølge Det norske akademis ordbok er en pårørende en «person som tilhører noens nærmeste familie eller på annen måte står denne nær (særlig brukt i forbindelse med sykdom, ulykke eller død)» (NAOB, u.å.). Pårørendesenteret, et ressurscenter for pårørende i Norge, skriver på sine nettsider at betegnelsen «barn som pårørende» brukes «[...] om barn (under 18) av pasienter med psykisk sykdom, rusmiddelavhengighet eller alvorlig somatisk sykdom eller skade» (Pårørendesenteret, u. å.). De legger til at betegnelsen også gjelder dersom man har et søsken rammet av alvorlig sykdom (Pårørendesenteret, u. å.). Ifølge prosjektbeskrivelsen til NTNUs pårørendeprojekt er man ikke pårørende i lovlig forstand før man har fylt 18 år (Warberg, 2020). Likevel har man i praksis en slik rolle også som barn når det skjer noe traumatisk i en nær relasjon. Helsedirektoratet (2017) peker på at barn som pårørende er et nyere forskningsfelt, og at

---

¹ Jeg har valgt å omtale *Snøsøsteren* som en illustrert roman. Ifølge Nikolajeva og Scott (2001) kan teksten i en illustrert roman gi mening uten illustrasjonene (s. 6). I *Snøsøsteren* hadde teksten gitt mening på egen hånd, men det visuelle støtter opp under det verbale, og bidrar til å uttrykke de litterære karakterens affekter eller følelser.

forskningen går ut på å undersøke «barnas opplevelser, deres belastninger og behov, og tiltak». I min oppgave vil det først og fremst være barnets opplevelse som vil bli relevant. Til tross for at *Snøsøsteren* er skjønnlitteratur og at dette er en analyse av det litterære verket, vil romanen kunne bidra til å synliggjøre og åpne for samtale om pårørendeerfaringer også i det virkelige liv, og slik være med på å forme kulturelle oppfatninger om barnet som pårørende. I oppgavens neste kapittel vil jeg presentere bakgrunnen for prosjektet mitt og dets teori og metode. Her vil jeg først gå inn på bakgrunn- og forskningshistorie på feltet grafisk medisin, før jeg presenterer affektteorien analysen vil gjøre bruk for, og noen analytiske verktøy som jeg vil få bruk for i arbeidet med den illustrerte romanen. Hoveddelen av oppgaven vil bestå av analysen, hvor jeg med utgangspunkt i problemstillingen undersøker hvordan samspillet mellom tekst og illustrasjon i *Snøsøsteren* bidrar til å belyse gledens rolle i pårørendeerfaringen. I analysekapittelet vil jeg starte med å se på familiens sorg, og hvordan denne påvirker Julian. Videre vil jeg undersøke hva som skjer når Julian søker ut av hjemmet, møter Hedvig og får gleden gjenintrodusert i livet. Analysen følger romanens handlingsforløp nokså kronologisk. Bakgrunnen for dette valget er at temaet for oppgaven – glede og sorg – får et tydelig vendepunkt i løpet av romanen, slik at den tematiske utviklingen forbundet med min problemstilling i stor grad følger den illustrerte romanens handlingskurve. Avslutningsvis vil jeg komme med en oppsummering av hva jeg har gjort i oppgaven, og svare på hva det innebærer å glede seg i sorgen.

2. En affektteoretisk tilnærming til spørsmålet om glede

Før jeg går i gang med analysen vil jeg presentere noe teoretisk bakgrunn, samt noen analytiske verktøy jeg vil få bruk for. I kapittel 2.1 vil jeg ta for meg noe av den tidligere forskningen gjort på feltet grafisk medisin og tabubelagt barnelitteratur, samt se på hva som blir nytt med mitt prosjekt. I kapittel 2.2 vil jeg gå nærmere inn på den affektteoretiske forskningen. Bakgrunnen for at jeg har valgt å ta utgangspunkt i affektteorien, er at fremstillingen av følelser i litteraturen, og da særlig glede, er en viktig del av min problemstilling. Her tar jeg blant annet for meg hva glede som affekt egentlig er, hvordan affekter eller følelser kan uttrykkes i litteraturen og hva som ligger i begrepet affektive eller emosjonelle rom. Jeg trekker her også inn forskning på glede i forbindelse med familien. I kapittel 2.3 introduserer jeg noen analytiske begreper jeg vil få bruk for i min analyse. Disse verktøyene er særlig knyttet til den illustrerte romanen som medium, og vil være relevant når jeg skal undersøke de pårørendes kroppslige erfaringer og bruken av farger i illustrasjonene.

2.1 Bakgrunn og forskningshistorie

Jeg skal altså utforske gledens plass i den sorgprosessen og pårørendeerfaringen som skildres i *Snøsøsteren*. Mange norske bildebøker handler om tabubelagte tema, som sorg, vonde følelser, død og lignende (Traavik, 2012, s. 77) og mange har et pårørendeperspektiv². Vi kan slik snakke om at både sorgprosesser og pårørendeerfaringer som tema er utbredt i samtids- og barnelitteraturen, og viktig å forske på. Pårørendeprosjektet som ble satt i gang i regi av NTNU i 2020, vitner om viktigheten av å utforske fremstillinger av pårørende i litteraturen. Prosjektet tar blant annet utgangspunkt i «hvordan litterære tekster reproducerer og endrer kulturelle forestillinger om pårønderollen gjennom en estetisk form (som medium og via (re)medieringer)» (Warberg, 2020). Nettopp dette blir målet med min oppgave – å undersøke hvordan den litterære teksten *Snøsøsteren* fremstiller det pårørende barnet. Pårørendeprosjektet er et samarbeid som går på tvers av ulike fagdisipliner, og «går i dialog med omsorgsforskning, humanvitenskapelig helseforskning og utdanningsforskning» (Warberg, 2020). Til tross for at mitt prosjekt i hovedsak er en analyse av det litterære verket, vil det altså gå inn som en del av et større, tverrfaglig forskningsfelt.

Forskning på litteratur med denne type tematikk foregår for eksempel innenfor store tverrfaglige felt som Medical Humanities/Health Humanities (Charon, 1995). En særlig

---

² *Ubesvart anrop* (2021, Dåsnes), *Jeg husker ikke... Historier om demens* (2021, Kvammen) og *En frivillig død* (2018, Kverneland) er eksempler på grafisk litteratur med et pårørendeperspektiv.

relevant underkategori for mitt prosjekt er feltet Graphic medicine, som dreier seg om krysningspunkter mellom helsefeltet og grafisk litteratur som tegneserier og bildebøker. Her legger man vekt på hvordan narrativ medisin kan kombineres med tegneseriens visuelle karakter, og hvordan dette aspektet kan representere fysiske og emosjonelle tegn og symptomer innenfor mediet (Czerwiec, Green, Myers & Smith, 2015, s. 1). Mitt prosjekt kan knyttes til dette feltet ved at det visuelle elementet spiller en viktig rolle i *Snøsøsteren* i det å formidle sorgprosessen og pårøndererfaringen, samt i hvordan gleden tematiseres. Samtidig kretser forskningen i feltet Graphic medicine i stor grad rundt litteratur hvor illustrasjonene spiller den mest sentrale rollen, som for eksempel tegneserier. Med tanke på at *Snøsøsteren* er en illustrert roman, vil selve teksten være vel så viktig i mitt prosjekt.

Mens det altså finnes en del forskning på tabubelagte tema (Traavik, 2012) og negative følelser i bildebøker og tegneserier (El Refaie, 2019; Johannesen, 2019; Nikolajeva, 2013; Nikolajeva & Scott, 2001; Sivertsen, 2019), har gledens plass i slike skildringer blitt lite belyst. Kjønnforskner Sara Ahmed skriver i sin artikkel «Happy Objects» (2010) at mye av den nyere forskningen på affekter har vært konsentrert rundt negative følelser som skam, hat, frykt og så videre (s. 30). Jeg mener at det er vel så viktig å se på gledens rolle, fordi den er en sentral del av sorgprosessen og pårøndererfaringen. Å undersøke pårønderrollen med glede som affekt i fokus, vil ikke bety at man overser det negative eller betviler sorgens legitimitet. Å ha mistet noen man er nær fører naturligvis med seg sorg og vonde følelser, men å kunne kjenne på glede og positive følelser er en viktig del av prosessen med å bearbeide sorgen og fortsette livet. I mitt prosjekt er barnet som den pårørende i fokus, og for barn er dette kanskje desto viktigere. Barn må få rom til å være barn og kjenne på barnlig lek og glede, til tross for at familien går gjennom en krise. Med julen, som også er Julians bursdag, som et viktig motiv i *Snøsøsteren*, blir den barnlige gleden et viktig mål. For Julian blir det også svært viktig at Juni selv var et lykkelig barn som bragte glede til de omkring seg. Som vi skal se i analysen er glede den følelsen som i størst grad kan kobles til at familien kommer seg ut av den passive situasjonen sorgen har satt dem i.

Å arbeide med litteratur med denne type tematikk kan også være nyttig i skolesammenheng, fordi det kan være en bidragsyter til samtaler om vanskelige og tabubelagte tema. I læreplanen fra 2020 har «Folkehelse og livsmestring» kommet inn som ett av tre tverrfaglige tema som skal vektlegges i undervisningen (Kunnskapsdepartementet, 2020). I den forbindelse heter det blant annet at man må legge til rette for at elevene skal kunne lære seg å «håndtere tanker, følelser og relasjoner», samt «kunne forstå og å kunne påvirke faktorer som har betydning for mestring av eget liv» (Kunnskapsdepartementet,

2020). Litteraturviter Kristin Buvik Sivertsen peker i sin artikkel «Følsomme lesninger. Affektteori og litteraturundervisning i fagfornyelsen» (2021) på at det å lese skjønnlitteratur med sorg som tema kan «vekke et følelsesmessig engasjement» hos elevene, som igjen kan hjelpe dem i å utvikle sin litterære kompetanse (s. 5). Å spørre etter gleden fremfor sorgen kan her gi en ny innfallsvinkel - men det betyr som nevnt ikke at sorgen eller de vonde følelsene oversees. Samtidig kan lesning av denne type litteratur bidra til at elevene tar skjønnlitteraturen på alvor, som noe som kan gi dem et innblikk i hvordan det er å være i ulike situasjoner det kan være vanskelig å sette seg inn i (Sivertsen, 2021, s. 5). En vanlig innvending mot at litteratur benyttes på en slik måte er at man undergraver dens estetiske verdi (Sivertsen, 2021, s. 2). Litteraturprofessor Rita Felski (2008) mener derimot at den estetiske verdien opprettholdes til tross for at vi tar litteraturen «i bruk» på ulike måter (s. 8). Ifølge Felski vil altså *Snøsøsterens* verdi som et litterært verk bestå, til tross for at vi for eksempel bruker den som et utgangspunkt til en samtale om glede og sorg i forbindelse med pårøndererfaringen i klasserommet. Samtidig kan lesning av grafisk litteratur bidra til å «oppøve kognitiv, etisk og emosjonell utvikling, hos barn som hos voksne» (Johannesen, 2019, s. 292). Det vil altså være flere fordeler ved å arbeide med en illustrert roman som *Snøsøsteren* i litteraturundervisningen.

Samtidig som prosjektet mitt slik kan dra vekslers på flere etablerte felt, både innen humanistisk helseforskning og innen norskdidaktikk, skiller det seg ut både ved å ta utgangspunkt i pårønderperspektivet og ved å spørre etter gledens rolle fremfor sorgens. For å gjennomføre dette vil jeg videre i dette kapittelet foreslå en kombinasjon av affektteori og analysemetoder hentet fra forskning på grafisk litteratur.

2.2 En affektteoretisk tilnærming til glede i pårønderlitteratur

I min analyse av *Snøsøsteren* vil jeg undersøke gledens rolle i pårøndererfaringen. Glede er en følelse eller en affekt, i likhet med sorg. Hva ligger det i dette? Det finnes flere ulike definisjoner på hva en følelse eller en affekt er. Litteraturviter Frederik Tygstrup skriver i sin artikkel «Affekt og rum» (2013) at følelser er noe man har, mens affekt er noe man er i (s. 19). En annerledes formulering kan være at «følelsen tilhører subjektet, mens affekten produserer subjektivitet» (Tygstrup, 2013, s. 19). Han peker på at det er vanskelig å skille klart mellom disse, og at vi har å gjøre med et overlappende felt av «sindstilstande», «stemninger» og «følelser» (Tygstrup, 2013, s. 19). I min analyse vil jeg gå litt frem og

tilbake mellom begrepene «følelser», «affekter» og «emosjoner». Alle de tre begrepene vil vise til de narrative følelsene som fremstilles i fortellingen.

Litteraturforsker Per Thomas Andersen presiserer i *Fortelling og følelse* (2016) at bare levende organismer kan ha affekter, emosjoner og følelser (s. 173). Bokstaver på et papir kan ikke ha følelser, men de kan *uttrykke* dem. Det kan også visuelle signaler, som for eksempel bilder og illustrasjoner (Andersen, 2016, s. 173). Det er denne typen litterære eller narrative emosjoner jeg vil befatte meg med i mitt analytiske arbeid. Videre gir Andersen (2016) en forklaring på forskjellen mellom følelser i det virkelige liv og følelser i litteraturen. Han trekker frem at vi har en «funksjonsbevissthet», som innebærer at vi kjenner på følelser som blir formidlet i litteraturen mens vi leser, men at det likevel ikke er de samme følelsene vi ville følt dersom noe lignende hadde skjedd i det virkelige liv (s. 146). I kontrast til dette peker han på at litterære karakterer ikke har virkelige følelser, men «*fortalte følelser*» (Andersen, 2016, s. 146). I forbindelse med *Snøsøsteren* vil min undersøkelse hovedsakelig dreie seg rundt hvordan disse fortalte følelsene, og da særlig gleden, kommer til uttrykk.

Ahmed (2010) beskriver glede som en hendelse som involverer berøring (å være glad er å bli berørt av noe), intensjonalitet (å være glad er å være glad for noe), og evaluering eller bedømmelse (å være glad for noe gjør noe bra) (s. 29). Videre blir glede ofte beskrevet som noe vi søker etter – som et endepunkt eller som selve sluttresultatet (Ahmed, 2010, s. 34). I litteraturen, og kanskje særlig i barnelitteraturen, kan man se dette gjennom at man vanligvis vil få en lykkelig slutt – en slik forsonende slutt er så og si en sjangerkonvensjon innen litteratur for barn. Ahmed skriver videre at objekter gjerne blir attribuert til å være gode eller dårlige, eller som årsak til lykke eller ulykke. Mennesker samler seg rundt en felles oppfattelse mot noen ting som gode. Hvis de samme objektene gjør en gruppe mennesker glade, eller hvis vi investerer i de samme objektene, vil vi bli orientert i den samme retningen (Ahmed, 2010, s. 35). Slik viser Ahmed at glede er noe som begynner i det affektive hos enkeltmennesket, men som deretter alltid blir del av det sosiale og delte. Dette vil bli relevant for min analyse fordi gleden er tett forbundet med familien i *Snøsøsteren*.

I forlengelse av dette skriver Ahmed (2010) om «the happy family» - den lykkelige familien. Hun trekker frem at den lykkelige familien vil være glad ikke på grunn av at den i seg selv skaper glede eller fordi den berører oss på en positiv måte, men fordi vi deler en oppfatning mot familien som god (s. 38). En slik oppfatning vil forme hvordan vi handler; du må «lage» og «beholde» familien - noe som igjen styrer hvordan du bruker tid, energi og ressurser (Ahmed, 2010, s. 38). Å være investert i den lykkelige familien som gledesobjekt er å være vendt i den samme retningen og orientert mot et felles mål. I *Snøsøsteren* vil vi se at

familien ikke lengre er orientert mot det samme målet – mens Julians ønske er å feire jul og bursdag, er foreldre hans så konsumert av sorgen at de glemmer å pynte og forberede til høytiden.

I litteraturen uttrykkes følelser og affekter på ulike måter. Som vi har sett har ikke litterære karakterer følelser annet enn de som kommuniseres i teksten. Når jeg videre snakker om karakterens følelser, vil det altså være de uttrykte eller fortalte følelsene jeg sikter til. I *Snøsøsteren* kommer følelsene og de kroppslige erfaringene til syne både gjennom teksten og illustrasjonene. I teksten får vi innblikk i karakterens fortalte følelser gjennom beskrivelser og bruk av ulike virkemidler. Tekstlige virkemidler som språklige bilder kan bidra til å belyse disse følelsene, og gi viktig informasjon om hvordan karakterene «har» det. I illustrasjonene er det særlig de ulike karakterenes kroppslige reaksjoner som vil kunne gi innblikk i hva slags følelser de uttrykker. Følelser kan også uttrykkes gjennom det affektive rommet eller stedet karakterene befinner seg i. Følelser og affekter kan altså uttrykkes både gjennom språklige og grafiske virkemidler.

Når man skal forsøke å analysere karakterenes affekter, vil det kunne være nyttig å undersøke det affektive eller emosjonelle rommet de befinner seg i (Andersen, 2019, s. 39). I forbindelse med *Snøsøsteren* er dette relevant fordi de pårørende, og særlig Julian, er det Andersen (2019) i *Forstå fortellinger* karakteriserer som en «rund» litterær figur (s. 37). Dette innebærer at karakteren er dynamisk, og forandrer eller utvikler seg gjennom fortellingen (Andersen, 2019, s. 37). Andersen (2016) beskriver affektive eller emosjonelle rom som en bred kategori som innbefatter alt fra virkelige steder, steder eller rom hvor de litterære karakterene befinner seg, til nasjonale eller kulturelle steder hvor særlige narrative emosjoner vil ha en affektiv påvirkning på karakterene (s. 175). Affektive rom er altså steder i det litterære universet som kan medbringe visse assosiasjoner, og dermed visse følelser hos karakterene. Et slikt rom kan for eksempel være en kirkegård eller et sykehus. Affektive rom kan være kodet på ulike måter, alt etter hva slags følelser som vil være knyttet til rommet i ulike situasjoner (Andersen, 2016, s. 39). Dersom vi skal analysere et affektivt rom bør vi ifølge Andersen (2016) starte med å se på hva dets normaltilstand er, og om man eventuelt kan finne brudd med denne (s. 39). Bakgrunnen for at jeg har valgt å undersøke affektive rom i romanen er at de ulike fysiske stedene i *Snøsøsteren* har mye å si for hva slags kroppslige erfaringer som kommer til uttrykk hos Julian og de andre karakterene. Noen rom er forbundet med glede, mens andre er forbundet med sorg. Noen av rommene skifter også affektiv verdi etter hvert som handlingen føres fremover og karakterene utvikler seg. Rom i litteraturen kan også være noe mer abstrakt enn et fysisk rom. Tygstrup (2013) viser blant annet til Harveys

definisjon av det relasjonelle rommet, som kan beskrives som «erindringens rum, drømmenes rum, fantasiens rum» (s. 26). I min analyse kommer jeg i denne forbindelse til å argumentere for at også julen kan beskrives som et affektivt rom.

Affekter eller følelser vil til sist kunne spille en viktig rolle i hvordan handlingen eller plotet utvikler seg (Sivertsen, 2021, s. 6). Sivertsen (2021) peker på at «det ikke bare er de episke elementene som skaper følelser, men også følelser som skaper narrasjon» (s. 6). En følelse fører gjerne til handling, og dermed til at noe skjer i det litterære universet. I *Snøsøsteren* vil følelser som glede, sorg og sinne føre til at handlingen drives fremover. Sivertsen (2021) stiller følgende spørsmål: «Hva er det ved måten teksten er skrevet på som gjør at vi skjønner at fortelleren er sint? Og videre: Hvordan forstår vi stemninger, nyanser, valører i skjønnlitterære tekster generelt?» (s. 8). I min analyse vil det være vel så viktig å spørre hva det er ved illustrasjonene som gjør at vi skjønner om karakterene er sint, glad eller trist. For å kunne si noe om dette, vil det i siste kapittel av min teoridel bli nødvendig å se nærmere på noen analytiske verktøy som kan tas i bruk i analysen av den illustrerte romanen.

2.3 Den illustrerte romanens litterære uttrykk for glede og sorg – analytiske verktøy

Jeg vil i min analyse ikke bare undersøke hvordan glede og sorg blir tematisert i den verbale fortellingen, men også hvordan disse følelsene eller affektene uttrykkes i illustrasjonene, samt i samspillet mellom tekst og bilde. For å kunne gjennomføre en slik type analyse behøver jeg å supplere med noen øvrige analytiske tilnærminger spesifikt tilpasset den grafiske litteraturen. Hvordan kommer gleden og dens motsvar, sorgen, til uttrykk i en illustrert roman som *Snøsøsteren*?

Snøsøsteren kan karakteriseres som grafisk litteratur i den forstand at det er en roman med illustrasjoner. Både tekst og illustrasjon har noe å si for hvordan vi leser og tolker romanen, og bidrar sammen som ikonotekst til å uttrykke de pårørendes erfaringer (Traavik, 2012, s. 179). Litteraturviter Elisabeth El Refaie (2019) viser til Peirces (1960) forklaring, når hun skriver at ord er symboler basert på vilkårlige, konvensjonelle sammenhenger mellom tegn og deres betydning (s. 38). Mennesker har bare mulighet til å kommunisere gjennom bruk av disse tegnene dersom de har lært en felles kode for å forstå dem. Bilder er i motsetning til dette ikoner, som bærer mening gjennom deres fysiske gjenkjennelighet med objekter fra virkeligheten (El Refaie, 2019, s. 38). Mens vi gjennom teksten for eksempel kan få tilgang til karakterenes indre liv og følelser, kan vi gjennom illustrasjonene få visuelle innsyn som forsterker opplevelsen av disse følelsene eller kroppslige erfaringene (El Refaie,

2019, s. 49). I *Snøsøsteren* gir det intrikate samspillet mellom det verbale og det visuelle en unik mulighet til å formidle sorgprosessen og pårøndererfaringen.

I min analyse vil eksternaliseringer, visuelle metaforer og fargebruk bli sentrale verktøy. For å uttrykke de kroppslige erfaringene til de pårørende i *Snøsøsteren* har Lunde og Aisato både i tekst og illustrasjon benyttet seg av ulike metaforer. El Refaie (2019) peker på at abstrakte konsepter som kjærlighet, livet, tiden som går, døden, sannhet, og mentale prosesser og følelser, ikke kan visualiseres uten bruk av metaforer, metonymier og symboler (s. 40). Med livet og døden som viktige tema i *Snøsøsteren* vil det altså bli nødvendig å gjøre bruk av metaforer for å konkretisere følelsene i forbindelse med dette. Ifølge “Conceptual Metaphor Theory” (CMT) relaterer mange av de konvensjonelle metaforene seg til abstrakte områder av livet, som mentale tilstander, følelser og sosiale relasjoner (El Refaie, 2019, s. 40). Disse kan være vanskelige for oss å få grep om og å formidle til andre uten henvisning til vår «kroppsliggjøring», altså den konkrete virkeligheten av vår egen kropp og dens interaksjon med omverdenen (El Refaie, 2019, s. 1). I *Snøsøsteren* vil denne kroppsliggjøringen kunne ses gjennom tekstens og illustrasjonenes beskrivelser av disse erfaringene. Bruk av illustrasjoner åpner videre opp for at kunstneren kan uttrykke metaforiske meninger gjennom hens tegnestil, som for eksempel gjennom fargekontraster og bruk av lys og mørke (El Refaie, 2019, s. 9). Litteraturvitere Maria Nikolajeva og Carole Scott (2001) peker på at disse kreative grepene kan bidra til å forme vår reaksjon på det som skjer (s. 83). Ifølge litteraturviter Ingjerd Traavik (2012) kan farger både ha en symbolsk og en komposisjonell funksjon i illustrasjoner (s. 176). Å se nærmere på metaforer, kroppslige erfaringer og fargebruk vil altså bli sentrale verktøy for å undersøke gledens rolle i pårøndererfaringen vi blir introdusert for i *Snøsøsteren*.

Ved å supplere et affektteoretisk perspektiv med disse kategoriene fra bildebok- og tegnserieanalyse, har jeg et utgangspunkt for å gjøre min analyse. I analysedelen vil jeg introdusere flere analytiske begreper etter hvert som de blir relevante. Jeg vil blant annet gå nærmere inn på hvilke følelser ulike kroppslige erfaringer kan vise til, samt hvordan man kan tolke bruken av farger. I det neste kapittelet vil jeg gjennomføre en litterær analyse av romanen, med henblikk på gledens rolle i pårøndererfaringen.

3. Analyse: Gledens plass i pårøndererfaringen

I det følgende vil jeg undersøke hvordan gledens rolle tematiseres i det pårørende barnets, altså Julians, sorgprosess. Jeg vil innlede analysen med å se nærmere på familiens sorg og barnets behov for glede. Her vil jeg komme inn på hvordan julen knyttes opp mot barnlig glede, hvordan sorgen preger Julians familie og hvordan Julian etter hvert reagerer på familiesituasjonen med sinne. Det er dette som blir bakgrunnen for det jeg kaller «gledesprosjektet» i den illustrerte romanen – Julian får ikke dekt behovet for glede og julestemning hjemme hos familien, og han tar etter hvert på seg et ansvar for å finne alternative måter å minnes Juni på, som også gir rom for glede. Andre del av analysen utforsker Hedvigs rolle i romanen, idet hun blir en igangsetter og pådriver for dette prosjektet. Møtet med Hedvig og broren hennes, Henrik, blir en katalysator som hjelper Julian til å bearbeide følelsene sine, blant annet fordi de speiler hans egen situasjon. De hjelper ham også med å konkretisere gledesprosjektet og iverksette en plan som blir selve vendepunktet i fortellingen: Julian henger opp glade bilder av Juni i hjemmet, og gir tydelig uttrykk for at han ønsker at gleden skal ha en plass både i sorgprosessen og i minnene om henne. Gledesprosjektet blir slik et nav i analysen, som jeg vil knytte den affektteoretisk funderte utforskningen av barnet som pårørende til.

3.1 Familiens sorg og barnets behov for glede

Snøsøsteren er en fortelling om julen. Som nevnt i innledningen er romanen delt inn i 24 kapitler, som en adventskalender, og handlingen foregår midt i desember. Hjemme hos Julian er hele familien preget etter Junis død. Foreldrene hans har ikke startet på juleforberedelsene, til tross for at det nærmer seg fjerde søndag i advent. Det er mindre enn ett år siden Juni døde, og Julian uttrykker bekymring overfor at julefeiringen ikke vil bli som før. Julen er en høytid det er knyttet mye følelser til, og som vanligvis forbindes med barnlig glede og samvær med familien. At Julian i tillegg har bursdag på julaften, forsterker følelsene og forventningene han legger til nettopp denne dagen. Julians forhold til julen blir beskrevet slik:

Men hva er egentlig julestemning? Er det ikke rart hvordan man vet så godt hva det betyr å ha julestemning, så er det likevel så vanskelig å beskrive følelsen? Julestemning er liksom en myk og plysjaktig følelse som prikker i tærne og får hjertet til å banke ørlite grann fortere, men ikke så fort at det blir ekkelt. Julestemning er en sånn følelse som gir deg lyst til å slå ut armene og klemme noen inntil deg. Julestemning får deg til å synge, til å le og til å få klump i halsen. Alt sammen samtidig. Hvis julestemning hadde hatt en farge, ville den vært varmgul, tror jeg. Selv om julen er rød. For julestemningen lyser nemlig opp inne i meg, akkurat som en fakkel (Lunde & Aisato, 2018, s. 82).

I dette sitatet forsøker Julian å si noe om hva glede egentlig er, og om dens plass i «julestemningen». Dette tydeliggjør sammenhengen mellom julen og gleden hos Julian – jul er noe han forbinder med glede. Dersom vi går tilbake til Ahmeds definisjon av glede som en hendelse, kan vi si at Julian her blir glad fordi julen berører han. Gjennom beskrivelsene av de kroppslige erfaringene han forbinder med julestemningen er det tydelig at den rører ved noe fysisk i han. At det er en «myk og plysjaktig følelse som prikker i tærne og får hjertet til å banke ørlite grann fortere, men ikke så fort at det blir ekkelt» viser både til tryggheten og spenningen Julian føler på i julen. Disse beskrivelsene gir oss informasjon om at han kjenner følelsene julen gir han som en reaksjon i kroppen. Julestemningen får han i tillegg «til å le og til å få klump i halsen». Mens det å le tydelig henger sammen med glede, viser det at han får klump i halsen her til at han blir rørt. Julen berører altså Julian, og som et viktig motiv i teksten legger det føringer for hvordan gledesprosjektet utvikler seg. I tillegg sier han at julestemningen lyser opp inne i han som en fakkell. Her benytter Lunde seg av virkemiddelet sammenligning, og vi forstår at inne i Julian føles julestemningen varm og god. Dette sier noe om hans, og dermed også om barnets, behov for glede. Når familiesituasjonen og hverdagen er preget av sorgen, har han kanskje mer enn noen gang behov for å kjenne på den barnlige gleden og håpet julestemningen kan gi han. Dette blir derimot vanskelig når hans forventninger til hvordan julefeiringen skal være ikke blir møtt hjemme.

Videre sier Julian at dersom julestemningen hadde hatt en farge, ville den vært varmgul. El Refaie (2019) deler bruk av metaforer i tre hovedkategorier (s. 16). Én av disse er «stylistic metaphors», her oversatt til «stilmetaforer» (El Refaie, 2019, s. 16). Stilmetaforer innebærer at visuelle elementer som farge, form, detaljnivå, kvalitet på linjer og/ eller synlige spor av produseringsarbeidet er brukt for å indikere et abstrakt konsept eller et ikke-visuelt sanseintrykk (El Refaie, 2019, s. 16). I *Snøsøsteren* bli altså fargen varmgul brukt for å beskrive det abstrakte konseptet julestemning. Med tanke på at julestemningen forbindes med glede, vil fargen varmgul også symbolisere glede. Dette ser vi igjen i flere av romanens illustrasjoner, hvor denne fargen brukes i sammenheng med øyeblikk hvor Julian kjenner på glede (Lunde & Aisato, 2018, s. 25, 90, 91 & 95). Dette tydeliggjør i hvilke situasjoner julestemningen og gleden får plass, og i hvilke situasjoner den er fraværende.

I teksten kommer det tydelig frem at familien er avgjørende for hvordan julefeiringen og bursdagen til Julian blir. I sitatet om julestemning sier han at «Julestemningen er en sånn følelse som gir deg lyst til å slå ut med armene og klemme noen inntil deg». Dette tydeliggjør viktigheten av samværet med andre mennesker som en faktor for julestemning, og da særlig

samvær med familien. Dersom vi igjen går tilbake til Ahmed, kan vi si at å være investert i den lykkelige familien som gledesobjekt, er å være vendt i den samme retningen, og orientert mot noe felles. Vanligvis er julen et felles ritual som fungerer som nettopp noe familien skal ha felles. At Julians foreldre ikke har startet på juleforberedelsene, vitner om at familien ikke lengre er orientert mot det samme målet. For Julian er målet gledesprosjektet – å bringe gleden tilbake til familien og å lage en fin jul. Det er et utfordrende mål for Julian å skulle gjennomføre dette prosjektet alene, da han er et barn og det er foreldrenes oppgave å legge til rette for julefeiringen. Foreldrenes mål kan på sin side sies å være å komme seg gjennom dagene etter at de har mistet en datter. De finner ikke lengre glede i at det snart er jul. En utfordring her blir dermed at Julian opplever at familien ikke lengre er vendt i samme retning, og på denne måten ikke lengre investerer i den lykkelige familien, ved å lage jul.

Julian har visse forventninger til hvilke følelser julen og julestemningen skal gi han. Som vi så i Andersens (2016) *Fortelling og følelse*, beskriver affektive eller emosjonelle rom en bred kategori som innbefatter alt fra virkelige steder, steder eller rom hvor de litterære karakterene befinner seg, til nasjonale eller kulturelle steder hvor særlige narrative emosjoner vil ha en affektiv påvirkning på karakterene (s. 175). Jul er ikke et fysisk rom eller sted, men jeg vil her likevel argumentere for at man kan omtale høytiden som et affektivt eller emosjonelt rom. Jul er et kulturelt fenomen, som forbindes med visse følelser hos de som feirer den. Som vi så i sitatet om julestemning, vil narrative emosjoner som settes i sving i forbindelse med julen for eksempel kunne være glede og det å bli rørt. For barn vil disse emosjonelle forventningene gjerne kunne være enda sterkere, dersom man ser på julen som «barnas høytid». Normaltilstanden til det affektive rommet jul vil for Julian være en opplevelse av glede og samvær med familien. Julian har i tillegg bursdag på julaften, noe som forsterker verdien han som barn tillegger nettopp denne dagen og adventstiden: «Det er jo ganske vanlig å synes at julaften er den beste dagen i året, men jeg har ekstra gode grunner til det. Jeg har nemlig bursdag på julaften» (Lunde & Aisato, 2018, s. 8). Det affektive rommet jul har altså emosjonelle forventninger knyttet opp til seg, og når disse ikke imøtekommes blir situasjonen vanskelig for Julian.

Det oppstår en ubalanse mellom hvilke følelser Julian forventer at julen skal fremkalle, og hvordan den faktisk blir etter Junis død. Ahmed (2010) peker på at man kan føle på en fremmedgjøring dersom man ikke opplever glede tilknyttet objekter som av samfunnet er attribuert som gode (s. 37). Som et affektivt rom så vi at julen forbindes med følelsen av glede. I tillegg har vi sett at julen knyttes opp mot den lykkelige familien. Dette er assosiasjoner ikke bare Julian, men også de fleste andre som feirer jul har til denne høytiden.

Dersom vi tilnærmer oss et objekt med en forventning om hvordan det vil berøre oss, vil dette ifølge Ahmed (2010) påvirke hvordan det faktisk berører oss, også i det øyeblikket våre forventninger ikke blir møtt (s. 41). I denne situasjonen blir altså Julians affekter påvirket i en negativ retning ved at hans forventninger til julefeiringen ikke imøtekommes av foreldrene. Fremmedgjøringen som Ahmed snakker om, viser seg blant annet gjennom at Julian ikke kjenner igjen atferdsmønsteret til sine egne foreldre – han mener at de er som kopier av seg selv. Årsaken til dette er at foreldrene føler annerledes enn de gjorde før. Den lykkelige familien er ikke lengre lykkelig fordi de har mistet et familiemedlem, og dette kommer gjerne enda tydeligere frem i en høytid hvor familien skal samles og være glad.

Figur 1: Illustrasjonen fra middagen synliggjør den sorgtunge stemningen som preger hjemmet etter storesøsterens død

Når julen nå blir erstattet av det grå og triste, kommer sorgen tydelig frem som en kontrast til gleden den vanligvis forbindes med. I kapittel fem får vi ta del i en middag hjemme hos Julians familie. Illustrasjonen fra middagen synliggjør den sorgtunge stemningen som preger hjemmet etter storesøsterens død (figur 1). Julians foreldre sitter på hver sin ende av bordet med blikket vendt nedover (Lunde & Aisato, 2018, s. 38 & 39). De har mørke ringer under øynene, og ser nedstemte og slitne ut. Også Julians lillesøster, Augusta, ser ned i tallerkenen. Julian ser opp på moren sin med et bekymringsfullt og trist uttrykk. Traavik (2012) trekker frem at øyekontakt, plassering og berøring kan ha noe å si for hvordan vi tolker

de litterære karakterenes kroppslige erfaringer (s. 178). Når det gjelder øyekontakt kan det være interessant å vurdere hvem som ser på hvem og på hvilken måte. At Julian her ser på moren sin med dette uttrykket, tydeliggjør hans uro over at foreldrene ikke oppfører seg som seg selv. I illustrasjonen ser vi i tillegg at familiemedlemmene er plassert med en viss avstand mellom hverandre. Dette står i kontrast til avslutningen på romanen, hvor gleden har fått plass i livene deres igjen og illustrasjonene viser at familien holder rundt hverandre. Avstanden og mangelen på berøring kan altså ses i sammenheng med fraværet av glede. Sorgen kommer her tydelig frem gjennom karakterenes illustrerte kroppslige erfaringer.

Fargene i illustrasjonen fra middagen står i sterk kontrast til Julians beskrivelse av den varmgule fargen som for han representerer julestemningen og den barnlige gleden (figur 1). Både illustrasjonens bakgrunn, klærne familien har på seg og duken på bordet bærer preg av grålige fargetoner. Ifølge Traavik (2012) kan farger både ha en symbolsk og en komposisjonell funksjon i illustrasjoner (s. 176). Fargene kan ses i forbindelse med illustrasjonens motiv, og vi må gjøre en tolkning «[...] i sammenheng med de andre elementene bildet er bygd opp av, og sammenfatte elementene innbyrdes i vårt tolkningsarbeid» (Traavik, 2012, s. 177). Fargene grå og svart kan typisk symbolisere sorg eller død (Traavik, 2012, s. 178). Her bidrar fargene til å uttrykke den sorgtunge stemningen i Julians hjem, og dermed også fraværet av glede.

Julians foreldre ser ut som de gjorde før Juni døde, men han opplever dem som annerledes:

Jeg kikket først på mamma, så på pappa. De så helt vanlige ut. De så ut slik de alltid hadde gjort. Mamma med den samme sveisen, pappa de samme brillene. Akkurat sånn hadde de sett ut så lenge jeg kunne huske. Men likevel var de blitt annerledes dette siste halve året. Det var som om det satt to kopier av dem der. To kopier som ikke helt visste hvordan mamma og pappa pleide å være (Lunde & Aisato, 2018, s. 40).

Julian kjenner altså ikke igjen sine egne foreldre. De ler ikke, de forteller ikke om ting som har skjedd på jobben og de pynter ikke til jul. Også klemmene fra foreldrene er annerledes: «Så reiste hun seg, bøyde seg over meg og ga meg en klem. Men det var en rar klem, ikke en ordentlig mammaklem, mer som en kopi av en klem» (Lunde & Aisato, 2018, s. 119). Lillesøsteren hans Augusta beskrives også som en kopi av seg selv: «Til og med Augusta var en kopi av seg selv, satt bare helt stille og skjøv potetbiter forsiktig inn i munnen med gaffelen, uten å søle, uten å være det minste sint» (Lunde & Aisato, 2018, s. 40). Verken foreldrene eller Augusta viser følelser på samme måte som før. Foreldrene ler ikke, og Augusta, som til vanlig beskrives som «Dynamitten» (Lunde & Aisato, 2018, s. 40), blir ikke

sint. Sorgen gjør familiemedlemmene passive, og det faktum at de unngår å snakke om det som har skjedd, gjør at de ikke får utløp for følelsene sine i forbindelse med tapet av Juni.

Mens foreldrene og Augusta er passive, reagerer Julian med sinne når julefeiringen og hans en gang lykkelige familie ikke lengre lever opp til forventningene. Når gapet mellom den affektive verdien av et objekt og hvordan vi opplever objektet blir for stort, kan det ifølge Ahmed (2010) bidra til å skape følelser som angst eller sinne (s. 37). Objektet som i utgangspunktet skal gjøre oss glade blir attribuert som en kilde til skuffelse, noe som igjen kan føre til et sinne rettet mot disse. For Julian forbindes både julen og familien i utgangspunktet med glede og positive følelser. Når familiens hverdag nå er annerledes på grunn av sorgen, blir avstanden til den affektive verdien av jul og familie stor. Dette viser seg hos Julian nettopp ved at han blir sint:

Men inne i meg brant en liten, kald flamme. En skikkelig sint flamme, var det. Jeg krøp under dyna og kjente hvor inderlig lei jeg var. Lei av å ha sånne merkelige kopier av noen foreldre som ikke fikk til noen ting. Lei av at alt var likt som før, men likevel helt annerledes (Lunde & Aisato, 2018, s. 42).

Lunde bruker flere språklige bilder i teksten for å vise hvordan dette sinnet kommer frem. I sitatet ovenfor bruker hun en metafor med «en flamme» som «brenner» inne i Julian for å tydeliggjøre hvordan han føler seg sammen med familien. Hans behov for glede blir ikke møtt, og de gode følelsene han vanligvis kjenner på i juletiden blir erstattet av sinnet. Dette settes i særlig sammenheng med hvordan foreldrene oppfører seg som kopier av seg selv. Lunde bruker metaforer tilknyttet varme for å beskrive Julians følelser i forbindelse med sinnet. Både at det brenner en flamme inne i han, at det «sved så forferdelig i halsen» og «Det sved i halsen. Det brant» (Lunde & Aisato, 2018, s. 125) er eksempler på dette. Dette blir en kontrast til sorgen, som Julian beskriver som kald. Slik gjenforteller han blant annet en opplevelse han har hatt på gravstedet til Juni: «Alt som var igjen av henne, var et bed fullt av ugress og en kald stein. Det var som om hjertet mitt ble til den kalde steinen mens jeg stod der, og jeg klarte det ikke et sekund lenger» (Lunde & Aisato, 2018, s. 40). At Julians hjerte blir til den kalde steinen mens han står der, beskriver hans kroppslige erfaringer i forbindelse med sorgen, og her kan man tenke seg at den gjør han til et passivt objekt. Sorgen fører til at hele familien er passive – de snakker ikke sammen om Juni og de besøker ikke graven hennes. Sinnet og varmen Julian kjenner på fører derimot til at han handler.

På et tidspunkt i romanen er Julian ikke bare sint på foreldrene sine, men også på de andre han er glad i: «For det sved så forferdelig i halsen at jeg trodde jeg skulle bli kvalt. Jeg

var så sint, på John, og på mamma, på pappa... og til og med på Juni, som bare plutselig døde» (Lunde & Aisato, 2018, s. 125). Også her bidrar beskrivelsene av Julians kroppslige erfaringer til å uttrykke narrative emosjoner. At det «sved så forderlig i halsen at jeg trodde jeg skulle bli kvalt» viser til ubehaget Julian kjenner på i pårørendeerfaringen. Han er i en situasjon han ikke kan komme seg ut av. At han i tillegg er sint på Juni, «som bare plutselig døde» tydeliggjør dette – hadde søsteren fortsatt vært i live ville julefeiringen foregått som vanlig, og familien ville vært glade. Julian får heller ikke utløp for følelsene han sitter inne med – han får ikke snakket med noen om det som har skjedd før Hedvig kommer inn i bildet. Sinnet er en naturlig reaksjon på sorgen og de store endringene Junis dødsfall fører med seg, samtidig som det er følelse som er knyttet til aktivitet fremfor passivitet. Der omgivelsene har reagert med å «slå av» følelser, er Julian fremdeles «slått på». Sinnet hans blir derfor også en viktig del av grunnlaget for at han søker etter alternative måter å sørge på.

Julian føler også på ansvar for lillesøsteren Augusta og at hun skal få en fin jul: «Augusta var fem år. Ingenting er viktigere enn julen når man er fem år. At jeg hadde bursdag på julaften, spilte ingen rolle. Men at det var jul, at Augusta skulle få feire jul, det betydde noe» (Lunde & Aisato, 2018, s. 144). At «Ingenting er viktigere enn julen når man er fem år» får tydelig frem hvor viktig julehøytiden er for gleden hos barnet. Her tar Julian en ansvarsrolle som pårørende til lillesøsteren sin. Han blir dermed pårørende på tre ulike nivåer – han har selv mistet en søster, han blir pårørende til foreldrene sine som har mistet et barn og han blir pårørende til sin lillesøster som også har mistet en søster, men som i tillegg opplever en ny dynamikk i familien. Til tross for at Julian her tar et ansvar han ikke skal burde behøve å ta som barn selv, finner han en mening i dette. Han gjør det til et prosjekt å skulle lage en god jul for Augusta, og på samme tid blir dette et prosjekt for å bringe tilbake den lykkelige familien. Det er dette som blir gledesprosjektet. Sinnet Julian kjenner på fører altså til handling, som igjen fører til et vendepunkt og til en utvikling i sorgprosessen. Her kommer det tydelig frem at det ikke bare er handlingen som skaper følelser hos karakterene, men at følelser også kan skape handlingen (Andersen, 2019, s. 38). Julians sinne leder altså etter hvert til at gledesprosjektet settes i gang.

Figur 2: Mor, far og Augusta ser på bildene av Juni som Julian har hengt opp i stua. Dette blir romanens og gledesprosjektets vendepunkt.

Gjennom møtet med Hedvig og Henrik kommer Julian på ideen som konkretiserer gledesprosjektet og blir fortellingens vendepunkt. Siden Junis død har foreldrene unngått å snakke om henne, og sjeldent vært på besøk hos graven hennes. Julian bestemmer seg for å få familien til å huske den glade Juni, en idé møtet med Hedvig gir ham (Lunde & Aisato, 2018, s. 112). For å minne familien på dette får han hjelp av Henrik til å lage julekort med bilder av Juni på. Bildene viser hvor glad Juni var før hun ble syk: «På de aller fleste bildene smilte hun, eller til og med lo, akkurat slik hun så ofte hadde gjort. Det var bilder av Juni sånn som jeg husket henne» (Lunde & Aisato, 2018, s. 155). Når familien kommer hjem og ser bildene, forklarer Julian hva tanken bak er:

«For jeg vil ikke glemme hvor trist jeg var», sa jeg, og stemmen min var høyere nå. «Men jeg vil ikke glemme hvor glad Juni var heller. Jeg vil huske alt sammen. Og Juni kommer til å være her bestandig. Selv om hun er død. Det er nemlig ikke sånn at de døde bare forsvinner. De er her fremdeles...» Nå ropte jeg nesten. «Juni er en del av familien fremdeles» (Lunde & Aisato, 2018, s. 159).

Her beskriver Julian hvordan gleden kan få plass i sorgen. Han viser til at Juni fortsatt kan være en del av den lykkelige familien, ved at de snakker om henne, ser på bilder av henne og husker på henne «hver eneste dag» (Lunde & Aisato, 2018, s. 159). De skal altså ikke late som om Juni ikke har eksistert, men snakke om henne og minnes hvor glad hun var i livet –

både for deres egen og for hennes skyld. Her sier Julian også eksplisitt at familien kommer til å bli glad igjen: «For hun var glad. Hun var kjempeglad. Og det skal vi også bli igjen» (Lunde & Aisato, 2018, s. 159). Etter denne hendelsen forstår foreldrene at Julian har rett. Dersom man har mistet et familiemedlem vil personen alltid forbindes med sorg, men samtidig gjør bildene med en glad og smilende Juni som motiv at hun til slutt også kan forbindes med glede igjen. Dette kommer frem blant annet gjennom at lillesøsteren Augusta smiler til bildene, fordi «Juni på bildet var så glad at man liksom måtte smile tilbake» (Lunde & Aisato, 2018, s. 116). Ved å se på disse bildene og ved å huske hvor glad Juni var, kan altså familien selv bli glad igjen. Dette blir dermed en viktig del av sorgprosessen hos Julian som det pårørende barnet.

Ifølge Nikolajeva (2013) bruker mange bildebøker dobbeltsider med illustrasjoner for å formidle følelser det kan være vanskelig å beskrive med ord (s. 249). Siden *Snøsøsteren* er en illustrert roman, blir bildenes potensiale til å formidle følelser viktig. Her kan man nærmest snakke om en form for metafiksjon, da bildene av Juni blir en svært viktig sekvens av den illustrerte romanen *Snøsøsteren*. På side 156 og 157 (figur 2) ser vi en dobbeltsidig illustrasjon av alle julekortene Julian har hengt opp i stua (Lunde & Aisato, 2018). Her ser vi Julians familie i stua, og julekortene med bilder av Juni på hengende fra taket. For første gang ser vi andre følelser enn sorg hos foreldrene til Julian. Både mor, far og Augusta ser opp mot bildene med sjokkerte uttrykk. Augusta og Julians far har munnen på vidt gap, mens Julians mor holder hånden foran munnen. De har alle tre store øyne. Julian smiler og ser forventningsfullt opp på foreldrene sine. På julekortene ser vi ulike bilder av Juni, både alene og sammen med andre medlemmer av familien. Den varmgule fargen preger illustrasjonen, noe som får frem at hendelsen forbindes med glede. Dette står i kontrast til de tidligere illustrasjonene med foreldrene som motiv, som bærer preg av grå og mørke farger. Dette virkemiddelet tydeliggjør at situasjonen er et vendepunkt for familien og fortellingen.

Før Julian får gleden tilbake til familien, må han imidlertid ut av det sorgpregede hjemmet for å gjenfinne og selv få kjenne på positive følelser. I utgangspunktet er også hverdagslivet utenfor hjemmet preget av den sorgprosessen Julian går gjennom. I begynnelsen av romanen er Julian i svømmehallen sammen med bestevennen sin John. På illustrasjonen på side 7 står de to ved siden av hverandre ved kanten av bassenget (Lunde & Aisato, 2018). De to kompisenes kroppslige erfaringer gjør at de ser nedstemte ut. John ser ned i bakken, og har hendene i kryss over magen. Her kan vi trekke inn El Refaies (2019) teori om at «trist er ned» (s. 21). I tilfeller hvor vi føler oss bra og i godt humør har vi en tendens til å stå rak i ryggen, mens i situasjoner hvor vi føler oss syk, deprimert eller utslitt vil vi ha en tendens til å innta

en mer sammensunket posisjon (El Refaie, 2019, s. 21). Disse aspektene kan si oss noe om de kroppslige erfaringene og dermed om følelsene de ulike karakterene opplever. Julian ser bort på John, men også han har hodet bøyd nedover, og hendene foldet som om han ikke er komfortabel. I dette tilfellet ser altså Julian bort på John med et trist blikk, og sett i sammenheng med teksten får vi informasjon om at vennskapet mellom de to har forandret seg den siste tiden:

Etter i sommer lo vi ikke sammen lenger. Og hver gang jeg traff John, måtte jeg lete i hodet for å finne på noe å si. Det var stort sett bare korte setninger som kom. De handlet ofte om været. Jeg hadde aldri snakket så mye om været som det siste halve året. Og jeg som trodde været bare var noe de voksne pratet om (Lunde & Aisato, 2018, s. 6).

Sorgen påvirker altså ikke bare Julians relasjoner innad i familien, men også utenfor hjemmet. Julian og John snakker om været, noe Julian selv påpeker at voksne gjerne gjør når de ikke vet hva de skal snakke om (Lunde & Aisato, 2018, s. 6). Dette vitner igjen om hvordan den barnlige gleden hos Julian har forsvunnet gjennom hans erfaring som pårørende. De to guttene som vanligvis ler sammen og har mye å snakke om, må nå «lete i hodet» for å finne ut hva de skal si. I stedet for å snakke om det som har skjedd, snakker de altså om overfladiske ting – noe som fører til at det blir en avstand mellom de to vennene. Det er først når Julian møter Hedvig at han får noen han kan snakke om det vanskelige med, og finne tilbake til gleden.

Julians møte med den livsglade jenta Hedvig får en avgjørende betydning for å etablere gledesprosjektet (Lunde & Aisato, 2018, s. 3). Allerede i første setning av *Snøsøsteren* forstår vi at Hedvig er en viktig karakter, og at det er noe spesielt ved Julians møte med henne: «Nå skal jeg fortelle deg om Hedvig. Om hvordan hun ble min beste venn, og om hvordan jeg mistet henne» (Lunde & Aisato, 2018, s. 3). Som vi skal se nærmere på i neste delkapittel signaliserer Hedvig glede, og hun blir en viktig bidragsyter for at Julian skal finne tilbake til denne – samtidig som også Hedvig er forbundet med et tap og at han skal «miste henne». Illustrasjonene i romanen har helt andre, varmere farger når Julian er sammen med henne enn når han er med familien. Hun har i tillegg rødt hår og røde klær, i motsetning til familiens grå. Samtidig stusser både vi og Julian raskt ved at Hedvigs egen familie er helt fraværende. Midtveis i romanen finner Julian ut at Hedvig egentlig er et spøkelse, og at hennes og broren Henriks historie på flere vis speiler hans egen pårørendesituasjon. Hedvig blir helt åpenbart et svar på Julians behov for glede. Med den manglende julestemningen og kopiforeldrene blir ikke hans behov for glede møtt hjemme, men han finner den sammen med

Hedvig. Dette skjer både gjennom hvordan Hedvig selv utstråler glede og hvordan de to sammen gjør aktiviteter som Julian forbinder med julen. I tillegg spiller Hedvig en viktig rolle for vendepunktet og hvordan Julians familie gjør plass til gleden i sorgen. I neste delkapittel skal vi gjøre et dypdykk i nettopp Hedvig og denne speilende fortellingens funksjon. I tillegg skal vi se nærmere på hvordan Hedvig fungerer som en metafor og en katalysator for fortellingens handling.

3.2 Julian søker ut av hjemmet – Hedvig som igangsetter av gledesprosjektet

Når Julian møter Hedvig for første gang beskriver han ansiktet hennes på følgende måte: «Fregnede og lite, med grønne øyne som liksom sprutet lys ut i vintermørket, en stor, smilende munn og fortenner med et digert mellomrom imellom» (Lunde & Aisato, 2018, s. 10). I illustrasjonen på side 25 (Lunde & Aisato, 2018) ser vi Julian og Hedvig sammen i Villa Kvisten (figur 3). Ansiktet og øynene deres er vendt oppover, i kontrast til Julians families, som var vendt ned mot bakken. Smilet de to vennene gir hverandre uttrykker tydelig glede og positive følelser. Ifølge Nikolajeva (2013) er munnens form et av de mest fremtredende trekkene når det gjelder kroppslige erfaringer, og derfor mye brukt for å vise følelser hos karakterene i bildebøker (s. 251). Glede og sorg kommer tydelig frem avhengig av om munnvikene er vendt oppover eller nedover (Nikolajeva, 2013, s. 251). Hedvig har laget varm kakao med krem, som er «det aller beste» Julian vet (Lunde & Aisato, 2018, s. 19). Mangelen på aktiviteter forbundet med jul får Julian gjort sammen med Hedvig, noe som igjen gjør at han kjenner på følelsene som vanligvis forbindes med det affektive rommet jul når han er sammen med henne. Dette fører til at han sammen med Hedvig får en form for pustepause fra sorgen, og han får kjenne på den barnlige gleden ved julen: «Og mens vi satt på kjøkkenet og drakk kakao med krem og fikk barter store og hvite som på gamle gubber, tenkte jeg at hun ikke var den eneste som var glad for at vi hadde møttes» (Lunde & Aisato, 2018, s. 24). De to leker også gjemsel i Villa Kvisten, og lager snømann. Hos Hedvig får altså Julian muligheten til å være et barn, og til å gjøre aktiviteter barn har glede av å gjøre. Gleden får altså en plass i sorgen når Julian er sammen med Hedvig.

Figur 3: Hedvig og Julian drikker kakao i Villa Kvisten.

Den varmgule bakgrunnsfargen i samme illustrasjon (figur 3) vitner om glede og julestemning. Som vi ser i illustrasjonen er Hedvigs hår krøllete og rødt, og det ser ut som det stiger til værs som om hun svever. Her kan man få en fornemmelse av Hedvig som en engel, da håret nærmest fungerer som en glorie. I tillegg til det røde håret og t-skjorten, er både lua og kåpa Hedvig har på seg når hun møter Julian rød. Fargen rød kan ifølge Traavik (2012) for eksempel symbolisere lidenskap, kjærlighet, begjær, hat, krig eller fare (s. 178). Sett sammen med de andre elementene i illustrasjonen og den tekstlige beskrivelsen av Hedvig, vil man i denne sammenhengen kunne trekke slutningen om at rød symboliserer kjærlighet og glede. Den sterke rødfargen blir en kontrast til den grålige fargen som preger illustrasjonene av Julians familie, samtidig som gleden Hedvig viser blir en kontrast til familiens sorg.

Likevel er det noe som ikke stemmer hos Julians nye venninne. Omtrent halvveis inn i romanen kommer det frem at Hedvig egentlig er død (Lunde & Aisato, 2018, s. 138). Etter at Henrik kommer inn i handlingen, får vi vite at han mistet lillesøsteren sin i en ulykke femti år tidligere, og at denne lillesøsteren er Hedvig. Ifølge Nikolajeva og Scott (2001) kan alle bildebøker med fantasifulle elementer tolkes på to ulike måter (s. 174). De kan tolkes bokstavelig, som betyr at man som leser må akseptere magi som en del av litteraturens konvensjoner. De kan også tolkes på en mer rasjonell måte, som for eksempel som protagonistens drøm, visjon eller hallusinasjon (Nikolajeva & Scott, 2001, s. 174). I min lesning av *Snøsøsteren* tolkes Hedvig bokstavelig, men med den betingelse at hun står for noe utover seg selv. I det følgende skal jeg se nærmere på hva slags funksjon hennes karakter får i fortellingen. Julian spør seg selv om nettopp dette i romanen: «Hvorfor hadde jeg truffet Hedvig? Hvorfor hadde hun stått der utenfor svømmehallen med nesa trykket mot vinduet og sett på meg? Skulle hun liksom hjelpe meg med noe? Eller jeg henne?» (Lunde & Aisato, 2018, s. 142). Julian kommer først frem til at det ikke er noen mening med at han har møtt Hedvig. Etter hvert innser derimot både leseren og Julian at det finnes flere mulige svar på disse spørsmålene.

For det første hjelper Hedvig Julian til å kjenne på glede igjen. Før Hedvig kommer inn i Julians liv finner han ikke glede verken i eller utenfor hjemmet. Når Hedvig kommer inn i bildet tar hun med seg gleden inn i livet hans på flere ulike måter. Først og fremst utstråler hun selv stor glede: «Hun småhoppet ved siden av meg, hun så virkelig ‘ualminnelig, hjerteskjærende’ glad ut. Jeg kunne nesten ikke huske å ha sett noen se så glad ut før» (Lunde & Aisato, 2018, s. 13). Her viser teksten til Hedvigs kroppslige erfaringer - det at hun hopper ved siden av Julian vitner tydelig om glede. Dette smitter over på Julian. Ahmed (2010) viser til at flere forskere har undersøkt ideen om at affekter kan betegnes som «smittsomme» (s. 36). Dette innebærer at følelsene man selv har smitter over på de menneskene man omgås med. Ahmed (2010) mener selv at dette er en forenkling av hvordan denne prosessen skjer (s. 36). Vi kan gå inn i et rom og «kjenne på atmosfæren», men hva vi føler vil i stor grad avhenge av vårt emosjonelle utgangspunkt når vi entrer rommet (Ahmed, 2010, s. 37). Likevel vil altså inntrykkene vi får fra andre også ha noe å si for vår egen affektive tilstand (Ahmed, 2010, s. 37). Hedvig tar Julian med hjem til Villa Kvisten, hvor de blant annet drikker kakao og leker gjemsel. Dette er barnlige gleder Julian ikke får oppfylt hjemme for tiden. Å få ta del i disse aktivitetene sammen med Hedvig, gjør at Julian får kjenne på glede og positive følelser, til tross for at hans affekter i utgangspunktet var negative. Da julen ikke lengre fungerer som en kilde til glede hos Julian, kommer Hedvig inn i stedet: «Så kom jeg på

Hedvig. Det snille ansiktet hennes, munnen som lo. Jeg prøvde å huske hvordan latteren hennes hørtes ut, varm og vill på en gang. Det hjalp» (Lunde & Aisato, 2018, s. 57). Å tenke på og å være sammen med Hedvig, gir altså Julian positive kroppslige erfaringer, som hjelper han med å bearbeide sorgen. Hedvig blir også en viktig brikke når Julian skal forsøke å få gleden tilbake til resten av familien.

For det andre fungerer Hedvig som en katalysator for plotet. Dette innebærer at hun er med på å få i gang en utvikling i handlingsforløpet (Nikolajeva, 2017, s. 160). Som katalysator endrer Hedvig situasjonen for Julian, og hun bidrar med nye følelser inn i livet hans. Ikke bare bringer hun glede inn i Julians eget liv, men hun hjelper han også med å få resten av familien til å bli glad igjen. Det er for eksempel Hedvig som gir Julian idéen om å få familien til å huske den glade Juni:

«Du sa at Juni pleide å være så glad», sa Hedvig.
«Ja. Før hun ble trist. Hun var den gladeste jeg kjente. Men det har de visst også glemt.»
Hedvig tok hånden min og klemte den litt.
«Da er det bra de har deg, Julian.»
«Hva mener du?»
«Du kan vise dem det. Du kan få dem til å huske den glade Juni.»
(Lunde & Aisato, 2018, s. 112).

Her har Julian akkurat fortalt Hedvig om Juni. Hun gir han idéen om å få foreldrene til å huske hvordan den glade Juni hadde vært. Julian drar hjem til familien etter dette og finner et bilde av henne, som han vil henge opp på kjøleskapet (Lunde & Aisato, 2018, s. 116). Mens han gjør dette, kjenner han selv på positive følelser: «Det spredte seg en god varme i magen. Vi hadde gjort så mye bra sammen, vi fem i familien» (Lunde & Aisato, 2018, s. 114). Fargene i illustrasjonen er for første gang varm gul hjemme hos Julian, noe som bygger opp under at han begynner å kjenne på glede. Til tross for at det å bli minnet på den glade Juni fungerer på Julian, fungerer det ikke på foreldrene hans enda. Nærheten mellom en affekt og et objekt blir ifølge Ahmed (2010) opprettholdt av vane (s. 40). Hos foreldrene har tanken på Juni siden hennes bortgang blitt forbundet med sorg, noe som fører til at når Julian henger opp bildet av henne på kjøleskapet, blir de negative følelsene fremkalt hos mor. Det at Julian henger opp bildet blir likevel et frampek til vendepunktet hvor Julian henger opp alle bildene av Juni. Hedvig blir altså her en katalysator fordi hun får Julian til å innse hva han må gjøre for at familien skal kjenne på glede igjen.

For det tredje kan Hedvig tolkes som en metafor. El Refaie (2019) introduserer begrepet «pictorial metaphor», her oversatt til «bildemetafor» (s. 16). Bildemetaforer

innebærer at bilder av konkrete, gjenkjennelige objekter, scener eller mennesker brukes for å representere noe annet enn seg selv (El Refaie, 2019, s. 16). Hedvig kan først og fremst representere glede, og viktigheten av denne følelsen i pårøndererfaringen. Samtidig kan hun representere Juni. Da Julian har mistet sin egen søster, kommer Hedvig inn som en «erstatte», og hjelper han med å bearbeide sorgen. Juni og Hedvig har mange likhetstrekk, og de kobles sammen ved flere anledninger i romanen: «Sånn var Juni, sånne fine ting gjorde hun, og det var faktisk ikke vondt å tenke på det nå, bare fint. Det var som om hun var her litt, selv om hun var død» (Lunde & Aisato, 2018, s. 84). Her kan det nesten oppfattes som at Juni går igjen etter sin egen død, men gjennom Hedvig. Tittelen *Snøsøsteren* kan også vise til både Hedvig og Juni. Julian og Hedvig lager en snømann sammen, og blir enige om at det er en «snøsøster»:

Mer klarte jeg plutselig ikke å si. Jeg vet ikke helt hvordan det hadde skjedd, men snøsøsteren lignet på Juni. Hun var like høy som Juni hadde vært, håret var like langt, og det var et eller annet med fasongen på haken som var akkurat som på Juni (Lunde & Aisato, 2018, s. 46).

Første gang vi blir introdusert for ordet «snøsøsteren» i romanen, er det altså Juni hun skal representere. På siste side i romanen ser vi derimot en illustrasjon av Hedvig laget av snø (Lunde & Aisato, 2018, s. 192). Da er det hun som har blitt «snøsøsteren». Dette bekreftes også i teksten når Julian sier til Hedvig at «Det er du som er snøsøsteren min» (Lunde & Aisato, 2018, s. 172).

Etter at Julian finner ut at Hedvig er død, kommer det frem at hun sliter med å finne fred etter døden: «de to øynene hennes som lyste så sterkt. Men ikke av glede, slik de pleide. Hun trengte ikke å si et ord for at jeg skulle forstå hvordan hun hadde det. Hedvigs øyne lyste av fortvilelse» (Lunde & Aisato, 2018, s. 165). Her skjer det et skifte hos Hedvig, hvor hun går fra å være et symbol på gleden, til å selv kjenne på sorg og fortvilelse. Julian hjelper henne med å innse at hun må gå videre, og at det vil være til det beste både for henne selv og for hennes pårørende. Han tar henne med seg ned til vannet hvor hun hadde druknet mens hun sto på skøyter femti år tidligere, og de blir enige om at hun skal gå ut dit det skjedde for å finne fred. Når hun går ut på isen dukker også avdøde Juni opp:

Mens hun stod slik, dukket det opp en skikkelse til der ute. Jeg så ikke hvor hun kom fra, men plutselig skled hun inn i stjernelyset. En jente. Hun var større enn Hedvig. Hun stanset og så på meg. Og så smilte hun. Det var et sånt smil som sa at ingenting noensinne ville gå ille, at alt var godt og trygt. Det var Juni, søsteren min (Lunde & Aisato, 2018, s. 174).

Julian får altså se Juni, og også her smiler søsteren hans som på bildene. De to jentene begynner å snurre rundt og rundt på skøytene sine, før de omsider forsvinner: «Snart så det ut som om det bare var ett menneske der ute. De så ut som én stor snurrebass» (Lunde & Aisato, 2018, s. 174). Dette sitatet støtter opp under tolkningen om at Hedvig er en metafor for Juni. Snøsøsteren er altså både Julians faktiske søster, og Hedvig, som blir en erstatte for henne. For Julians sorgprosess blir dette en slags påminnelse om hvordan Juni var mens hun var i live. Samtidig hjelper det han å kunne hjelpe Hedvig. Han innser at dersom Hedvig skal finne fred, må hun godta det som har skjedd og tenke på at det er dette Henrik ønsker for henne. Når Julian ser at Juni har funnet fred, kan det føre til at også han må godta det som har skjedd, og tenke at Juni ville ønsket at familien var glade og feiret jul, slik de gjorde mens hun var i live. Samtidig får han muligheten til å ta et ordentlig farvel med Hedvig, og gjennom dette også til å ta et siste farvel med Juni.

Det er ikke bare Hedvig selv som bidrar til følelsen av glede hos Julian, men også det affektive rommet de befinner seg i. Hedvigs hjem kalles Villa Kvisten (Lunde & Aisato, 2018, s. 23). Huset beskrives slik: «Huset var gammelt og hvitmalt. Det lå for seg selv i en stor hage, hvor trær og busker var dekket av snø. Fra alle vinduene lyste det varmt, og på inngangsdøren hang en diger krans av granbar, pyntet med et mørkerødt silkebånd (Lunde & Aisato, 2018, s. 20). Som affektive rom er Julians hjem og Hedvigs Villa Kvisten ulike. Når man snakker om hjemmet som sted vil det for de fleste kunne vekke assosiasjoner som familie, trygghet og glede. Både hjemmet til Julian og Villa Kvisten avviker fra denne normaltilstanden, men på ulike måter. Som vi har sett er Julians hjem preget av sorg, og foreldrene hans er ikke klare for å slippe inn gleden igjen. At foreldrene oppfører seg som kopier av seg selv skaper en utrygghet hos Julian. Likevel er foreldrene og lillesøsteren til stede i huset når Julian kommer hjem. Til tross for at familien ikke snakker sammen om Juni, ikke har startet med juleforberedelsene og at de sørger, spiser de middag sammen og foreldrene spør Julian om han har hatt en fin dag (Lunde & Aisato, 2018, s. 39). Hos Hedvig er det annerledes. Her pyntes det til jul og det drikkes kakao, og til og med møblelementet gir Julian en følelse av trygghet: «Ved den ene veggen sto det en diger fløyelssofa med myke puter i. Den minnet meg om en koselig gammel dame. Jeg fikk lyst til å kripe opp i den og begrave meg i alle putene» (Lunde & Aisato, 2018, s. 29). Ifølge Ahmed (2010) kan det å motta noe man anser som deilig på et visst sted føre til at stedet blir investert med glede, og at de gode følelsene blir attribuert til stedet selv (s. 33). Dermed forsterker det at Julian får servert kakao og pepperkaker i Villa Kvisten hans positive følelser forbundet med dette stedet. Til tross for at han uttrykker glede når han er hjemme hos Hedvig, stusser Julian

naturlig nok over at det ikke er noen andre enn henne der: «Er du hjemme alene i dag også?» (Lunde & Aisato, 2018, s. 47). Hedvigs lykkelige hjem mangler en sentral ingrediens: Resten av familien.

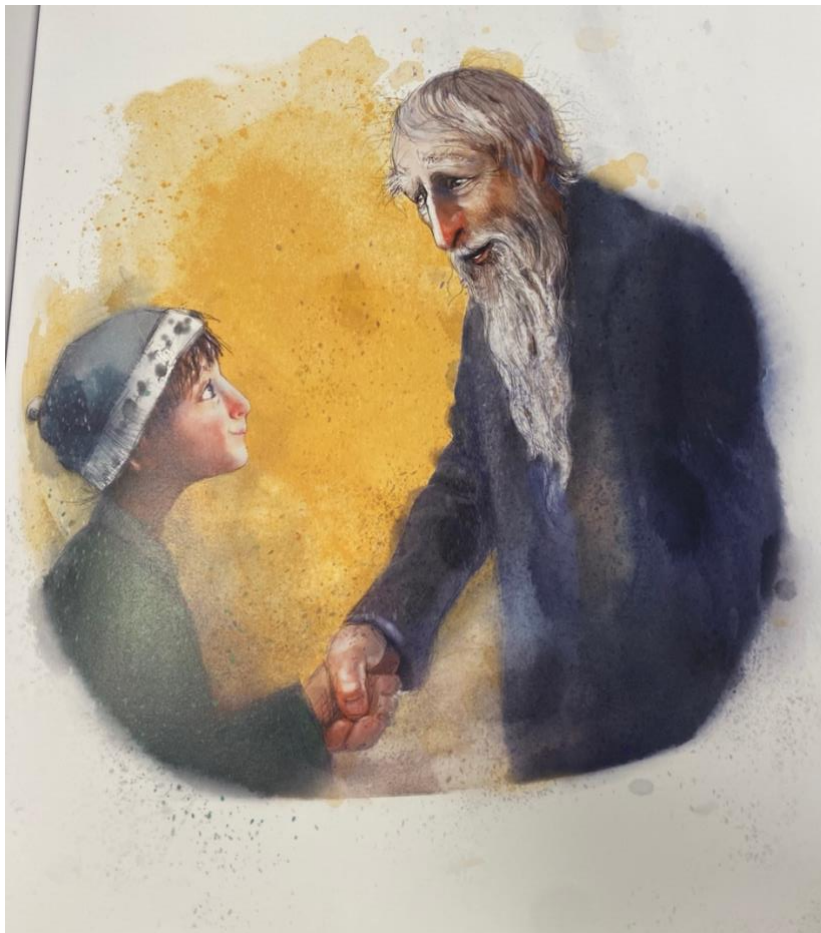
Som vi har sett blir glede i Ahmeds (2010) «Happy objects» satt i sammenheng med familien. Når det i romanen kommer frem at Hedvig er død, og at det dermed egentlig ikke bor noen familie i Villa Kvisten, endres husets uttrykk (Lunde & Aisato, 2018, s. 130). På illustrasjonen på side 134 og 135 ser vi hvordan stua som tidligere var dekket av julepynt, lys og fyr i peisen, nå er grå, slitt og dekket av spindelvev (Lunde & Aisato, 2018): «Jeg lukket øynene. Det kunne ikke stemme. Hvor var de koselige rommene? Det var jo bare to dager siden jeg hadde vært her sist. Hva i alle dager hadde skjedd?» (Lunde & Aisato, 2018, s. 133). Villa Kvisten er nå et kaldt sted, med verken mennesker eller julestemning til stede. Som et affektivt rom får man ikke lengre assosiasjoner til glede i Villa Kvisten, men heller til sorg og utrygghet. Dette kan ses i sammenheng med den manglende familien – uten denne blir Villa Kvisten bare et hus, og ikke et hjem. Det er også dette som er bakgrunnen for at Henrik ikke bor i Villa Kvisten – når Hedvig og resten av familien ikke er der lengre, blir han bare påminnet det triste ved å oppholde seg der (Lunde & Aisato, 2018, s. 138).

En annen karakter som hjelper Julian i gledesprosjektet er som nevnt Hedvigs bror, Henrik. Mens man kan trekke flere paralleller mellom Juni og Hedvig, har Julian paralleller til Henrik. Henrik fungerer både som modell for Julian og som en hjelper i romanen. Han blir en modell for Julian fordi han allerede har gått gjennom den pårørendeerfaringen Julian går gjennom. Henrik mistet søsteren sin femti år tidligere, og har selv måttet gå gjennom en sorgprosess og går på mange måter fortsatt gjennom denne. Likheten mellom de to situasjonene kommer eksplisitt frem i teksten ved at Henrik sier til Julian at han «kjente en gutt som lignet på deg en gang» (Lunde & Aisato, 2018, s. 96). Henrik viser Julian at gleden og sorgen kan ha plass i pårørendeerfaringen samtidig, selv mange år etter søsterens død.

I begynnelsen av romanen er det først og fremst sorgen som kommer til syne hos Henrik. Første gang vi blir introdusert for Henrik er han bare en fjern figur, og han omtales som en skremmende mann som lusker utenfor Villa Kvisten:

En mann stod ved porten til hagen og kikket inn. Han var ganske gammel, som en bestefar, og hadde langt grått skjegg. Men han så langt ifra bestefarhyggelig ut. Han stirret mot Villa Kvisten med et underlig uttrykk i ansiktet. Sint ... eller trist ... eller begge deler? (Lunde & Aisato, 2018, s. 48).

I sitatet ovenfor vet vi altså enda ikke hvem Henrik er. Julian beskriver ansiktsuttrykket hans som sint eller trist. Allerede her forstår vi at Henrik har noen fellestrekk med Julian – de er begge i en situasjon hvor de kjenner på sorg og sinne. Etter hvert forstår vi at årsaken til Henriks følelser er den samme som Julians – han har også mistet søsteren sin. Når Henrik forteller Julian om Hedvig, kommer det tydelig frem gjennom hans kroppslige erfaringer at han fremdeles er preget av sorgen. Vi får blant annet vite at «En stor tåre rant nedover det ene kinnet hans» mens han forteller om hva som skjedde den dagen Hedvig døde (Lunde & Aisato, 2018, s. 150). I tillegg sier Henrik at han blir lei seg av å tenke på Hedvig: «Men først og fremst blir jeg lei meg. For det blir jeg når jeg tenker på søsteren min» (Lunde & Aisato, 2018, s. 146). Dette viser for Julian at sorg etter å ha mistet noen i en nær relasjon er noe som ikke går over, men noe man lærer seg å leve med.

Figur 4: Julian og Henrik hilser på hverandre for første gang i Henriks butikk.

Et stykke ut i romanen viser Henrik derimot en annen side av seg selv. Før Julian blir kjent med Henrik, opplever han den eldre mannen som skremmende. Likevel er han

nysgjerrig på hvem det er som lusker utenfor Villa Kvisten, og han følger derfor etter Henrik inn i butikken hans (Lunde & Aisato, 2018, s. 88). Her blir de to kjent, og Julian innser at Henrik ikke er så skummel likevel: «Men nå smilte mannen plutselig. Hele ansiktet liksom sprakk opp bak alt skjegget, og plutselig så han ikke det minste skummel ut lenger» (Lunde & Aisato, 2018, s. 92). At Henrik smiler bidrar altså til at Julian får et nytt inntrykk av han. Som vi ser i figur 4 håndhilser Julian og Henrik på hverandre når de møtes i Henriks butikk (Lunde & Aisato, 2018, s. 92). De kroppslige erfaringene deres tilsier at de er glade – begges munnviker er vendt oppover til smil. Bakgrunnsfargen til illustrasjonen er varm gul, som jo i romanen forbindes med julestemning og glede. Ut fra denne illustrasjonen forstår vi altså at møtet mellom de to gir dem glede og positive følelser. At Julian ser opp på Henrik kan også vise til at Henrik blir en slags modell for hans erfaring som pårørende. Henrik modellerer for Julian at det er lov å bli trist av å tenke på søsterens død – selv mange år etter – men at man samtidig kan være glad. Dette blir hans bidrag til gledesprosjektet. Samtidig har Henrik også en viktig rolle i vendepunktet – det er han som hjelper Julian å lage julekortene med bilder av Juni.

Både Hedvig og Henrik blir altså viktige karakterer for Julians gledesprosjekt, i kraft av å være speilinger for selvet og katalysatorer for handling. Mens Hedvig symboliserer gleden for Julian, og hjelper han med å finne ut hvordan han skal bringe den tilbake til familien, modellerer Henrik hvordan sorgen etter å ha mistet en søster kan se ut etter femti år. Begge disse karakterene hjelper altså Julian med å finne ut hvordan gleden kan få en plass i sorgen. Hvilken plass dette dreier seg om vil jeg se nærmere på i siste del av analysen – som handler om når gledesprosjektet fullføres. Det viktigste vendepunktet for sorgprosessen er, som vi har sett, scenen hvor Julian henger opp bildene av Juni i stua. Dette fører til at familien husker den glade Juni, og til at de i forlengelse av dette tillater seg å være glade og feire jul igjen.

3.3 Gledesprosjektet fullføres

I avslutningen av romanen fullføres gledesprosjektet – familien blir glade igjen og Julian får feire jul. At de gode følelsene kommer tilbake skyldes ikke at familien overser det vanskelige og negative, snarere tvert imot. I *Snøsøsteren* blir det å kunne snakke om det vanskelige og tabubelagte nettopp det som gjør at Julians familie blir lykkelig igjen. Når foreldrene unngår å snakke om Juni, og de ikke besøker gravstedet hennes, tar sorgen over livene deres. Som vi så i kapittel 3.1 ble de passive og til «kopier av seg selv». Når de derimot begynner å snakke om

henne, se på bilder av henne og besøker gravstedet hennes får gleden plass igjen. At de snakker om det som er vanskelig, og det at de husker på at Juni var glad når hun var frisk, fører her til at både foreldrene og barna kan tillate seg å være glade igjen. I romanens siste kapittel er det julaften, og Julian har endelig fått med seg familien for å besøke Junis grav:

«Så reiste vi oss og stilte oss tett rundt graven. Augusta og jeg stod i midten, mamma og pappa på hver sin side av oss. De strakte ut én hånd hver mot gravsteinen, og én hånd mot oss. Så holdt vi i hverandre alle fem.

«God jul, Juni», sa jeg.

«God jul, Juni», sa vi alle i kor» (Lunde & Aisato, 2018, s. 190)

Som vi ser har familien kommet til et sted i sorgprosessen hvor de innser at Juni fremdeles er en del av familien, til tross for at hun er død. Dette kommer tydelig frem gjennom setningen «Så holdt vi i hverandre alle fem». På illustrasjonen på tilhørende side (Lunde & Aisato, 2018, s. 189) ser vi at hele familien smiler mens de står ved Junis grav. Dette blir stående som en skarp kontrast til Julians forrige besøk ved søsterens gravsted:

En gang i høst hadde jeg gått dit alene. Graven stod tom og mørk, uten verken blomster eller lys. Der nede lå hun visst. Det var fullstendig umulig å forstå. Alt som var igjen av henne, var et bed fullt av ugress og en kald stein. Det var som om hjertet mitt ble til den kalde steinen mens jeg sto der, og jeg klarte det ikke et sekund lenger. Jeg skyndte meg vekk og hadde aldri gått tilbake (Lunde & Aisato, 2018, s. 41).

Her kommer sorgen og passiviteten tydelig frem – Julian måtte forlate stedet fordi det ble for vondt. Når Julian under dette tidligere besøket på gravstedet tenkte at «Alt som var igjen av henne, var et bed fullt av ugress og en kald stein», viser det at det har skjedd en tydelig utvikling gjennom romanen. Etter vendepunktet med bildene forstår både Julian og familien at det er mer enn bare en gravstein som står igjen etter Juni – de vil alltid ha de gode minnene av den glade søsteren og datteren sin. Dette blir på mange måter løsningen på gledesprosjektet. For at familien skal kunne kjenne på glede igjen, må de godta det som har skjedd. Det at de ønsker Juni en god jul på gravstedet viser at gleden forbindes med at de husker på Juni, og ikke at de har glemt at hun er borte.

Til tross for at familien mangler et medlem denne julen, kommer de altså tilbake til en tilstand hvor de kan være det Ahmed (2010) omtaler som «den lykkelige familien» igjen. I løpet av sorgprosessen vi følger i romanen føler Julian seg ofte alene. Foreldrene hans er ikke orientert mot det samme målet som han selv – nemlig mot julefeiringen. Dette gjør at Julian kjenner på følelser som fremmedgjøring, sinne og utrygghet. Etter at Hedvig forsvinner,

kommer følelsen av å være alene enda sterkere frem – da har han verken familie eller venner igjen. Like etter at Julian har tenkt denne tanken, kommer foreldrene og Augusta han i møte. Her forstår vi at foreldrene ikke lengre er som kopier av seg selv: «Jeg klemte dem alle tre, og de klemte meg, sånn som de pleide før. Bare enda hardere og enda varmere» (Lunde & Aisato, 2018, s. 176). Vi får bekreftet at scenen hvor Julian hadde hengt opp bildene ble et vendepunkt, og at familien hans er klar for å ta imot følelsene igjen. At de klemte han «enda hardere og enda varmere», viser til at sorgen de sammen har gått gjennom har ført dem enda nærmere enn de var før (Lunde & Aisato, 2018, s. 176). Her blir det også tydelig at familien i seg selv er viktig for Julians glede: «For jeg var jo ikke alene. Jeg hadde dem. Mamma og pappa og Augusta» (Lunde & Aisato, 2018, s. 176). Han har fortsatt familien sin, og når de etter hvert blir orientert mot det samme målet, kan både Julian og resten av familien bli glad igjen. To av illustrasjonene i romanen tydeliggjør kontrasten hos familien før og etter vendepunktet. På illustrasjonen av familiemiddagen (figur 1) er det som tidligere nevnt en avstand mellom familiemedlemmene. På illustrasjonen fra side 177, hvor Julian har innsett at han ikke er alene likevel, står derimot hele familien og holder rundt hverandre (Lunde & Aisato, 2018). Når de igjen er samlet mot et felles mål, blir altså familien lykkelig igjen.

Dette felles målet blir julefeiringen Julian har jobbet for å få til. Etter at familien innser at de må begynne å snakke om Juni, kommer det affektive rommet jul tilbake til sin normaltilstand. For Julian som det pårørende barnet har julefeiringen mye å si for hans glede og velvære, og når denne var i fare reagerte han som vi har sett med sinne. Når julen nå likevel skal feires, kommer gleden og de positive følelsene tydelig frem i de tekstlige beskrivelsene:

Et lite gledeshikst slapp ut av meg.
For det var jul.
Det var virkelig jul! (Lunde & Aisato, 2018, s. 182).

Her kommer Julians kroppslige erfaringer frem ved at det slapp et «gledeshikst» ut av han. Forbindelsen mellom glede og jul blir her markant. Også resten av familien uttrykker stor glede når julen blir fin likevel:

Da vi hadde spist til vi ikke klarte å få ned en eneste bit til, og drukket kakao til det kjentes som om hele meg var sjokolade, satte jeg koppen fra meg og så på familien min, fra den ene til den andre. På mamma, på pappa, på lillesøsteren min. Alle tre så ut som de kunne fly av bare glede (Lunde & Aisato, 2018, s. 183).

At gledesprosjektet fullføres innebærer altså ikke at bare Julian blir glad igjen, men også resten av familien. I setningen «Alle tre så ut som de kunne fly av bare glede» forstår vi at familien har kommet til et sted hvor gleden kan få plass igjen. Nå er ikke julefeiringen lengre bare Julians mål, men hele familiens. Etter vendepunktet går de altså tilbake til å være en lykkelig familie igjen. I tillegg har Henrik vist for Julian at man også kan være lei seg i lang tid etterpå, samtidig som man kan være glad. Dette blir slik jeg tolker det budskapet med romanen – sorgen over å ha mistet noen vil alltid være der, men det er viktig å gjøre plass til gleden, og minnes det gode. For barn som pårørende er dette særlig viktig, men også for voksne – ikke minst fordi det er de voksne som setter rammen for barns hverdag, også i en sorgprosess. Til tross for at døden er et tabubelagt tema, er den en del av livet for alle mennesker, og for å leve et godt liv er det nødvendig å kunne glede seg i sorgen.

4. Avslutning

I min masteroppgave har jeg undersøkt hvordan gledens rolle har blitt tematisert i det pårørende barnets sorgprosess i romanen *Snøsøsteren*. Jeg har knyttet affektteoretiske perspektiver opp mot elementer fra romanen, for å vise hvordan gleden kommer til uttrykk, blant annet gjennom å undersøke affektive rom og hva familien har å si for glede og lykke. Samtidig har jeg benyttet meg av ulike analyseverktøy for grafisk litteratur, for å se nærmere på hvordan gleden og sorgen kommer frem gjennom kroppslige erfaringer i tekst og bilde, samt gjennom bruken av farger i illustrasjonene. Her har vi sett hvordan sorgen har påvirket Julian og hans familie, samt hvordan Hedvig og Henrik har hjulpet Julian og familien hans mot et liv som rommer glede igjen. Med julefeiringen som en rød tråd gjennom hele fortellingen, kommer sorgprosessen familien går gjennom frem som en tydelig kontrast til gleden som julen vanligvis kan forbindes med. Analysen har vist hva gleden har hatt å si for Julians pårørende erfaring og utviklingen i sorgprosessen hans. Kort oppsummert har møtet med Hedvig og Henrik både en affektiv og følelesregulerende funksjon for Julian selv, og en viktig funksjon som igangsetter av et helt konkret gledesprosjekt som involverer hele familien. Pårørenderollen, også for barnet, blir her fremstilt som grunnleggende relasjonell, og *Snøsøsteren* viser at glede, også i forbindelse med sorg, er noe som må deles.

Oppgaven er skrevet i forbindelse med prosjektet «Pårørenderollen og litteratur som remedium» ved NTNU (Warberg, 2020), og vil gå inn som en del av forskningen på dette området, som er forbundet med humanistisk helseforskning. Samtidig er den et bidrag til affektteoretisk fundert forskning på illustrert barnelitteratur. Analysen har gitt økt innsikt i en affekt som ofte oversees i studier på tema som død, sorg og pårørende erfaringer – nemlig gleden. Som vi har sett, vil ikke det å rette fokus mot gleden som affekt bety at man overser sorgen og det vonde. Å gi plass til gleden vil derimot kunne bidra til at man husker på det fine man har hatt med de som er borte, og at man selv får fortsette å leve livet sitt. Ved å komme til disse innsiktene gjennom analyse av en illustrert roman, ønsker jeg også å bidra til en utvidelse innen felt som «grafisk medisin», hvor det er vanlig å prioritere tegneseriemediet. Her har jeg vist at også den illustrerte romanen kan bidra med innsikt i følelser gjennom særskilte former for samspill mellom tekst og bilde. Bilder eller illustrasjoner har et annet potensiale enn tekst når det gjelder å formidle følelser, noe som kommer frem både gjennom illustrasjonene i *Snøsøsteren* og det metatematiske aspektet ved vendepunktet i selve handlingen: Det er nettopp det å få se bilder av Juni som gjør at Julian og familien blir glade igjen. Gleden blir slik en viktig del av det å sørge tapet av noen i en nær relasjon, og noe som

fordrer sosiale fellesskap. I *Snøsøsteren* har vi sett at det å unngå å snakke om død og sykdom gjerne medfører vonde følelser, mens gleden først kan få plass når vi åpner opp for samtale om det som er vanskelig. Å glede seg i sorgen handler slik ikke om å glemme det som gjør vondt, men om å også huske på det som var godt.

5. Litteratur

- Ahmed, S. (2010). Happy Objects. I M. Gregg & G. J. Seigworth (Red.) *The Affect Theory Reader* (s. 29-51). Duke University Press.
- Andersen, P. T. (2019). *Forstå fortellinger: innføring i litterær analyse*. Universitetsforlaget.
- Buvik Sivertsen, K. (2022). Følsomme lesninger. Affektteori og litteraturundervisning i Fagfornyelsen. *Nordlit*, 48, 1–11. <https://doi.org/10.7557/13.6369>
- Charon, R. (1995). Literature and Medicine: Contributions to Clinical Practice. *Annals of Internal Medicine*, 122(8), 599-606. <https://doi.org/10.7326/0003-4819-122-8-199504150-00008>
- Czerwiec, M. K., Williams, I., Squier, S. M., Green, M. J., Myers, K. R., & Smith, S. T. (2015). *Graphic Medicine Manifesto*. Penn State University Press. <https://doi.org/10.1515/9780271079264>
- Dåsnes, N. (2021). *Ubesvart anrop*. Aschehoug.
- El Refaie, E. (2019). *Visual Metaphor and Embodiment in Graphic Illness Narratives*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190678173.001.0001>
- Elisabeth Hovde Johannesen. (2019). Bildebøker og emosjonelle leserreaksjoner. *Edda*, 106, 279–293. <https://doi.org/10.18261/issn.1500-1989-2019-04-04>
- Felski, R. (2008). *Uses of literature* (pp. VI, 154). Blackwell Pub.
- Helsedirektoratet. (2017, 16. januar). *Pårørendeveileder*. Hentet fra <https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/parerendeveileder/arbeidsprosess-og-kunnskapsgrunnlag/forskning-om-barn-som-parorende>
- Helse Norge. (2022, 22. juni). *Barn og unge med psykisk sykdom i familien*. Hentet fra <https://www.helsenorge.no/parerende/barn-psykisk-sykdom/>
- Kvammen, A. N., & Kirkens bymisjon. (2021). *Jeg husker ikke...: historier om demens*. No Comprendo Press Kirkens bymisjon.
- Kverneland, S., & Østensjø, K. A. (2018). *En frivillig død* (p. ca. 120). No Comprendo Press.
- Lunde, M., & Lisa Aisato. (2018). *Snøsøsteren: en julefortelling* (p. 188). Kagge forl.
- Nikolajeva, M. (2013). Picturebooks and Emotional Literacy. *The Reading Teacher*, 67(4), 249–254. <https://doi.org/10.1002/trtr.1229>
- Nikolajeva, M., & Scott, C. (2001). *How Picturebooks Work*. Routledge.
- Per Thomas Andersen. (2016). *Story and Emotion*. Scandinavian University Press (Universitetsforlaget). <https://doi.org/10.18261/9788215028255-2016>

- Pårørende. (u.å.). I *Det norske akademis ordbok*. Hentet 27. april 2023 fra <https://naob.no/ordbok/p%C3%A5r%C3%B8rende>
- Pårørendesenteret. (u.å.). *Når barn og unge er pårørende*. Hentet 27. april 2023 fra <https://www.parorendesenteret.no/rettigheter/n%C3%A5r-barn-og-unge-er-p%C3%A5r%C3%B8rende>
- Traavik, I. (2012). *På liv og død: tabu i bildeboka: analyser og refleksjoner* (p. 192). Gyldendal akademisk.
- Tygstrup, F. (2013). Affekt og rum. *K & K*, 41(116), 17.
- Utdanningsdirektoratet. (2020). *Læreplan i norsk* (NOR01-06). Hentet fra <https://www.udir.no/lk20/nor01-06/kompetansemaal-og-vurdering/kv115?lang=nob>
- Warberg, S. H. (2020). «Pårørenderollen og litteratur som remedium». Prosjektbeskrivelse, upublisert.

6. Oppgavens relevans for lektoryrket

Min masteroppgave er i hovedsak en litterær analyse av romanen *Snøsøsteren*. Til tross for at den ikke har en didaktisk vinkling, vil den være relevant for mitt virke som lektor i norsk. Med «Folkehelse og livsmestring» som nytt overordnet tema i læreplanen fra 2020 kan det å lese litteratur med denne type tematikk i norskfaget være en fin inngang til å skape åpenhet rundt hvordan det er å være barn som pårørende. Mange voksne ønsker kanskje å beskytte barnet, og unngår derfor i størst mulig grad å snakke om det som er vanskelig. Ifølge Helse Norge (2022) er åpenhet og forutsigbarhet derimot «[...] viktig for at barn som er pårørende får mulighet til å leve gode liv». Traavik (2012) skriver at å benytte seg av og lese i bildebøker med døden som tema kan være «[...] en fin måte å nærme seg dette følelsesladde temaet på» (s. 77). Hun viser videre til litteraturforsker Andersens betraktninger om grunnleggende ferdigheter i skolen:

Læreplanen er orientert mot såkalte grunnleggende ferdigheter. Etter mitt skjønn er det en grunnleggende ferdighet som kommer før alle andre, og som er bestemmende for evnen til å inngå i enhver form for fellesskap, det være seg kjærlighetsforhold, familieselskap eller samfunnsrelasjoner. Denne grunnleggende ferdigheten er evnen til å føle andres følelser. Hvis du ikke kan leve deg inn hvordan andre har det, kan du verken være en god partner, en velfungerende forelder eller et gagnlig samfunnsmedlem (Traavik, 2012, s. 12).

Å lese bøker med vanskelige tema som død og sykdom kan altså bidra til at barn får en større mulighet til å leve seg inn i andres erfaringer og følelser, og på denne måten skape mer empati. Traavik (2012) peker også på at bildebøker som tematiserer døden «kan være en innfallspport til å bearbeide sorg», og at lærere kan ta bruk av disse som en samtalestarter (s. 78). Det kan altså være nyttig å ha arbeidet med slik type litteratur før man går inn i læreryrket.

En litterær analyse som denne vil også være relevant for jobben som norsklærer på andre måter. Mye av arbeidet i norskfaget går ut på å lære elevene å gjennomføre litterære analyser. Et av kompetansemålene elevene skal kunne etter å ha fullført vg3 studieforberedende utdanningsprogram er for eksempel å «analysere og tolke romaner, noveller, drama, lyrikk og sakprosa på bokmål og nynorsk fra 1850 til i dag og reflektere over tekstene i lys av den kulturhistoriske konteksten og egen samtid» (Utdanningsdirektoratet, 2020). Å selv ha jobbet med analyser og tolkninger, vil være en fordel i det å kunne lære bort, samt veilede elever i deres skriveprosesser.

